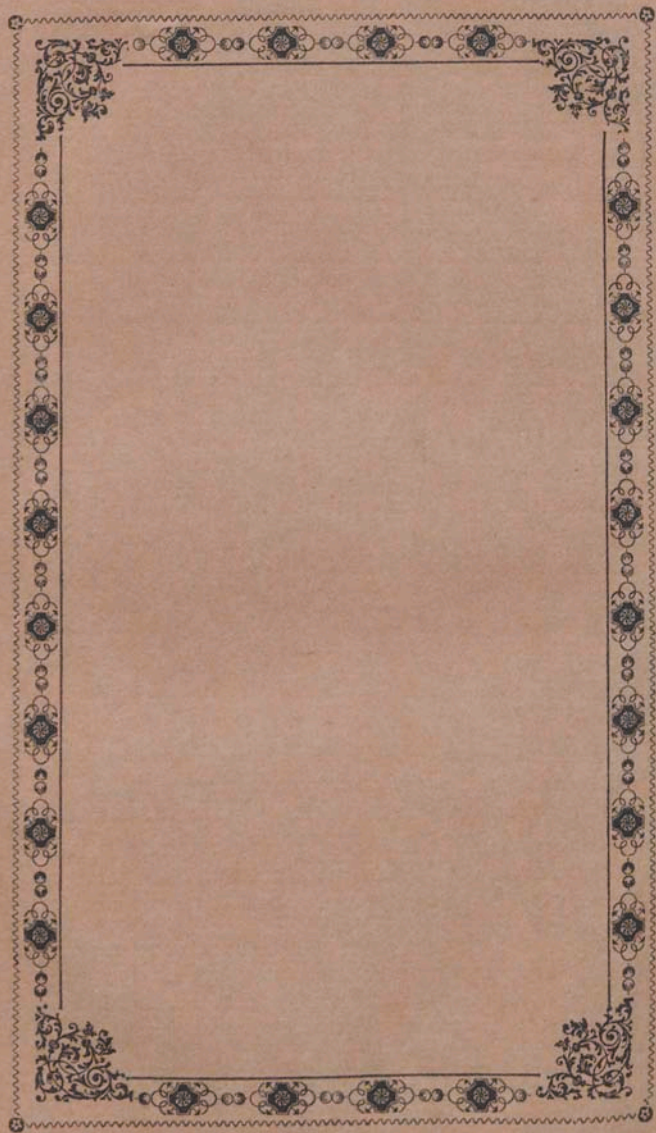

9

W 574.

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԶԻՕՍԱԼԻ

Տ Ե Տ Ր Ը Կ Ն Ե Ր

Է

ԲԵՐՈՅԵԿԱՆ ՎԷՊԵՐ

Կ Ա Մ

ՏՂՈՅ ՍԻՐՏԸ ԿՐԹԵԼՈՒ

ՅԱՐՄԱՐ

ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ Ե Տ Ե

ՎԷԼՆԵ

ՊԵՇՏՊԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆՔԸ

1850. ՌՄՂԹ

2038-WR

Բ Ե Ր Ո Յ Ե Կ Ե Ն Վ Է Պ Ե Ր

Ե. Ե Ղ Ե Ի Ն Ի

Կ Ա Մ

ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՁՔՆ ՈՒ ՉԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԻԺԸ

Ե. Բարեարարութիւն :

ԹՈՒՐԻՒՆԳԻՒԱ գաւառին բարձր լեռներէն մէկուն վրայ շինուած Ֆալքենպուրկի հին դղեակին մէջ՝ շատ դարեր յառաջ Թէոպալտ անուամբ ազնուական ասպետ մը կը բնակէր Օդդիլիա իր ամուսնոյն հետ : Աս ասպետը շատ ազնուամիտ, առատաձեռն եւ քաջ էր, ու մօտ տեղերուն վտայեալներուն ամէն տեսակ օգնութիւնը կ'ընէր : Իր ամուսինն ալ շատ բարեսիրտ էր, այնպէս որ մերձակայ խրճիթներուն մէջ եղող աղքատներուն եւ հիւանդներուն այցելութիւն կ'ընէր, եւ իր դղեակը՝ օգնութեան կարօտ եղող դժբախտ մարդիկներուն ապաստանարանն էր եղած : Իրենց ութը տարւան միակ աղջիկն Ազնէս ալ իր մօրը պէս զթած ու բարի էր, եւ ուրիշներուն բարիք ընելէն աւելի ուրախական բան չէր կրնար ըլլալ իրեն : Ասոր համար ալ թէ ինք եւ թէ իր ծնողքը՝ բոլոր շրջակայ տեղերուն բնակչացը սիրելի էին, եւ Աստուծոյ օրհնութիւնը յայտնապէս վրանին էր :

Ամառուան գեղեցիկ օրուան մէկը՝ Օդդիլիա եւ իր աղջիկը սեղանէն վերջը դղեակին քովի պարտեզն իջած էին : Քիչ մը պտրտելէն ետքը՝ ձողաբարձի մը տակ նստեցան, եւ որք աղջկան մը համար շինած զգեստին լմնոյրնելու ետեւէ կ'իյնային : Ամէն կողմ հանդարտութիւն ու լուսթիւն կը տիրէր. մօտ ծառի մը վրայ կեցած թսկատարի մը սիրուն

երգէն եւ պարտիզին մէջտեղի շատրուանին քաղցր կարկաջէն ուրիշ բան չէր լսուեր: Մէյ մ'ալ մէկէն ի մէկ խշրտոց մ'ելաւ. մեծ թռչուն մը խոյացած ձողաբարձին վրայէն անցած էր. բայց այնպէս շուտով կը թռչէր որ չկրցան աղէկ մ'որոշել: Աչուրնին վեր վերցուցին, շատ մեծ յափշտակիչ թռչուն մը տեսան, որն որ կ'երեւար թէ որսի մը ետեւէն էր: Նոյն ատեն քովի թփերնուն մէջ շարժում մ'եղած էր, իբրեւ թէ պզտիկ կենդանի մը հոն պահոււթած ըլլայ: Մեծ թռչունն իրենցմէ վախնալով՝ ձողաբարձին վրայէն անցած դացած էր: Ազնէս այնպէս պլլայլած էր, որ չէր համարձակեր աչուրները չորս դին դարձնել կամ երթալ նայիլ որ յափշտակիչ թռչնոյն խոյացած ատեն՝ թփերուն մէջ պահոււթուողն ի՛նչ է: Մի վախնար, աղջիկս, ըսաւ մայրը ծիծաղելով, անտարակոյս ճնճղուկ կամ ուրիշ պզտիկ թռչուն մըն է, որն որ յափշտակիչ թռչնոյն մագիլներէն փախչելով՝ եկած հոս պահոււթած պիտ'որ ըլլայ: Աս ըսելով սկսաւ փնտռել, եւ քիչ մը ետքը կանչեց. Նայէ, պզտիկ սիրուն աղանի մըն է եղեր, ձեան պէս ճերմակ, որ վախէն եկեր կռնակդ, գրեթէ ոտուրներուդ տակը պահոււթեր է: Ետքը աղանին բռնելով եւ Ազնէսին նայելով՝ Աս իրիկուն, ըսաւ, կը խորովնը կ'ուտենք:

Ի՛նչ կ'ըսես, սիրելի մայր, խորովնը, պատասխանեց շուտ մը Ազնէս, եւ ձեռուրներն աղանոյն վրայ տարածելով, իբրեւ թէ կ'ուզէր մահուրնէ աղատել: Ո՛հ, սիրելի մայր, անկարելի է որ աս խօսքը սրտանց ըսած ըլլաս: Աս թռչունն իմ քովս ապաստանեցաւ. ի՛նչպէս կրնամ մեռցնել: Նայէ ի՛նչպէս աղուոր է. ստուգիւ ձեան պէս ճերմակ է. իր պզտիկ կարմիր ոտուրներն ալ ինչպէս սիրուն են. Ո՛հ, մայր, կ'աղաչեմ, նայէ ինչպէս սիրտը կը նետէ, ինչպէս երեսս կը նայի. կարծես թէ կ'աղաչէ որ ի-

րեն չարիք մը չընեմ: Չէ, սիրո՛ւն աղաւնիս, քեզի ամենեւին չարիք ընող չ'ըլար:

Շատ աղէկ, անշիկս, ըսաւ մայրն ուրախութեամբ, միտքս իմացար, ես ուղեցի միայն Ղքեզ փորձել. գնա աս թռչունը սենեակդ տար եւ ուտելու բան մը տուր: Պէտք չենք մերժել ան տառապեալները՝ որոնք մեր քովը ապաստանարան կը խնդրեն. պարտքերնիս է գութ ցուցընել վշտաց մէջ ըլլողներուն, նոյն իսկ կենդանեաց ալ:

Բ. Աղաւնին Բարի Երինսի:

Ագնեսին մայրը շուտ մը պղտիկ աղաւոր աղաւնետուն մը շինել տուաւ, որն որ աղջիկն իր սենեակին մէկ կողմը դրաւ, եւ ամէն օր կը հոգար ուտելիք կու տար, ջուրը կը փոխէր, երբեմն երբեմն նաեւ յատակին աւազն ալ կը նորոգէր: Աղաւնին քիչ մը ետքը Ագնեսին ընտանեցաւ, աղաւնետան դուռը բանալուն պէս՝ կ'ելէր կու գար, ձեռքին մէջի գարին կ'ուտէր: Ա՛լ հարկաւոր չէր մէջը դնել ու դուռը գոցել. աղաւնին ինք իրմէ ներս կը մանէր եւ կը կենար: Առտուանց կանուխ երբ որ գեռ Ագնէս քուն կ'ըլլար, աղաւնին կու գար բարձին վրայ կը նստէր եւ մինչեւ որ չելէր իրեն կերակուր չբերէր նէ՝ ամենեւին հանգիստ թող չէր տար: Օր մը Ագնէս ասոր վրայ մօրը տրտունջ ընելէն ետքը՝ ըսաւ որ Ես գիտեմ ինչ կ'ընեմ, որպէս զի մէյ մ'ալ չգայ զիս քնոյս մէջ անհանգիստ չընէ. իրիկունները աղաւնետան դուռը կը գոցեմ, առտուանց ես չըացած՝ դուրս չիկրնար ելլել: Չէ, ըսաւ մայրը, անոր տեղը՝ աս պղտիկ կենդանիէն առտուրները կանուխ ելլել սորվէ, անկից աւելի օգտակար բան չկայ առողջութեան համար: Ի՛նչպէս կրնաս յանձն առնել որ աղաւնիէ մը աւելի ծոյլ ըլլաս. ես քու տեղը ըլլայի՛ կ'ամբընայի: Ան ժամանակէն Ագնէս սկսաւ կանուխ ելլել:

Օր մը երբ որ Ագնէս բաց պատուհանի մը քով նստած կար կը կարէր, աղաւնին՝ որն որ քովը կեցած՝ հացի փշրանքները կը ժողվէր կ'ուտէր, մէկէն ի մէկ թռաւ պատուհանէն դուրս ելաւ, գնաց մօտ տան մը տանիքին վրայ կեցաւ: Ագնէս սկսաւ բարձրաձայն լալ եւ աղաւնոյն կորստեան վրայ ողբալ: Մայրը վաղեց եկաւ. Ի՞նչ ունիս, ըսաւ: Ո՛հ, աղաւնիս, պոռաց Ագնէս, ջերմ արցունքներ թափելով եւ ցուցընելով տանիքը՝ որուն վրայ փախած թռչունը կը կենար արեգակէն տաքնալու համար: Կանչէ մէյ մը նայինք, ըսաւ մայրը. Ագնէսն ալ կանչեց. մէյ մ'ալ աղաւնին թռաւ եկաւ, Ագնէսին երկընցուցած ձեռքին վրայ նստաւ: Ագնէս աս սքանչելի հնազանդութեան վրայ զարմացաւ: Ան ատեն մայրն ըսաւ. Ինչպէս որ աս աղաւնին քեզի հնազանդ է, թէ որ դուն ալ ինծի հնազանդ կ'ըլլաս նէ, քու ունեցած ուրախութենէդ աւելի մեծ ուրախութիւն կը պատճառես ինծի: Աս ուրախութիւնը կուտաս ինծի, այնպէս չէ՞ մի: Ագնէս խօսք տուաւ, եւ խօսքը բռնեց:

Անգամ մը Ագնէս պարտիզին ջուր տալով յոգնեցաւ, եւ եկաւ մօրը քովը խոտի վրայ, շատրուանին մօտ նստեցաւ: Աղաւնին ան ատեններն այնչափ ընտանեցած էր, մինչեւ Ագնէս թող կուտար որ ազատ պտըտի. ուստի եկաւ աւազանէն ջուր խմելու սկսաւ: Նայէ, մայր, ըսաւ Ագնէս, Ի՞նչպէս զգուշութեամբ կը քալէ, մէկ քարէն մէկալ քար կը ցատքէ, որպէս զի ոտուրները չաղտոտին: Ի՞նչպէս վրան մաքուր կը բռնէ, ճերմակ փետուրներուն վրայ արատ մ'ալ չի տեսնուիր: — Իսկ Ագնէս երբեմն երբեմն ինչչափ անմտադիր ու աղտոտ կ'ըլլայ, ըսաւ մայրը, Ագնէսին ճերմակ զգեստին վրայ աղտ մը ցուցընելով: Ագնէս աս խօսքէն ամրչցաւ, եւ անկից վերջը զգեստը միշտ մաքուր կը բռնէր:

Վիշ մը ժամանակէն վերջը Ազնէս մօրը հետ
 պզտիկ ճամբորդութիւն մ'ըրաւ: Տուն դարձած ա-
 տեն՝ աղանին շուտ մը թռչելով դէմն ելաւ, եւ
 մեծ ուրախութիւն ցըցուց: Բոլոր ձեր հոս չեղած
 տաւն աղանին տրտում ախուր կը կենար, ըսաւ ա-
 ղանինը, ամէն տեղ զձեզ կը փնտռէր. շատ կը
 զարմանամ որ առանց խելքի կենդանի մը իր բա-
 րերարն այսպէս ճանչնայ ու հետն այսպէս կապուի:
 — Սաղիք է որ, պատասխանեց Ազնէս, իրեն քիչ մը
 խնամ տանելու համար՝ չափէ դուրս երախտագէտ
 է ու մեծ սէր կը ցուցնէ: Իսկ դուն, սիրելի աղ-
 ջիկս, ըսաւ մայրը, դուն ալ իրեն պէս միշտ երախ-
 տագիտութիւն ունիս. այսօր այնչափ զօտանք ըրիր,
 մէյ մը մտածեցիր որ ասոր համար Աստուծոյ շնոր-
 հակալ ըլլաս. ամօթ չէ՞ր ըլլար թէ որ երախտա-
 գիտութեան պէս զեղեցիկ առաքինութեան մը մէջ
 աղանիէն վար մնայիր: — Ազնէս կարմրցաւ, որով-
 հետեւ մայրն իրաւունք ունէր. եւ անկէ վերջը ամէն
 օր՝ ունեցած ուրախութիւններուն եւ ընդունած բա-
 րիքներուն համար միշտ պառկելէն յառաջ Աստու-
 ծոյ շնորհակալ կ'ըլլար:

Ազնէս օր մը առտուանց կանուխ գործելու սե-
 ղանին առջեւը նստած էր. աղանին եկաւ սեղանին
 ծայրը կեցաւ եւ քաղցր ու անմեղ աչուրներովն
 սկսաւ իրեն նայիլ: Աղջիկն աղանին իրեն կանչեց
 եւ սիրելով ըսաւ: Քեզի շատ պարտաւոր եմ, որով-
 հետեւ դուն ինծի շատ բան սորվեցուցիր: — Դեռ
 ուրիշ բաներ ալ պիտի սորվեցընէ, ըսաւ մայրը:
 Աս աղանին անմեղութեան զեղեցիկ օրինակ է:
 Պարզամիտ է, ամենեւին չարութիւն, կեղծաւորու-
 թիւն ու խորամանկութիւն չունի: Երանի՜ թէ դուն
 ալ այսպէս պարզամիտ ըլլայիր, եւ կեղծաւորու-
 թիւնը, խաբէութիւնն ու ամէն կերպ չարութիւն-
 ները սրտէդ հեռու ըլլային: Երանի՜ թէ վրադ խօ-

սուած ատեն ըսուէր թէ Աս աղջիկն աղաւնիի պէս
անմեղ ու պարզամիտ է:

Գ. Ընկերսիրտ-խէն:

Նոյն ատենները թէոպալտ ասպետը ան կողմերը
աստիկ գողութիւն ու աւաղակութիւն ընող խումբ
մը ապիրատ չարագործներու վրայ գացած, մէ-
ջերնէն քանի մը հոգի գերի բռնած ու բոլոր գուն-
դը ցրուած էր, որով հանդարտութիւնն ու ապա-
հովութիւնը հաստատուած էր: Իրիկուն մը ամու-
սնոյն ու աղջկան հետ նստած՝ նոյն դէպքին պատ-
մութիւնը պատմած ատեն՝ մէյ մ'ալ սեւեր հա-
գած տիկին մը ներս մտաւ սգոյ զգեստով աղջկան
մը ձեռքէն բռնած: Թէոպալտ, Օգդիլիա ու Ադ-
նէս ոտք ելան ու տիկինը սիրով ընդունեցան, որն
որ աս կերպով խօսեցաւ աչուքներէն արցունք թա-
փելով: Աստուած հետերնիդ ըլլայ, ազնուական
ասպետ: Ես Հոհենպուրկեանց ասպետին կինը Ռոզա-
լինան եմ, աս աղջիկը իմ Յուլիանէ զաւակս է: Գու-
ցէ գլուխս եկած դժբախտութիւններն իմացած էք:
Էրիկս քաջ Ադալրիկոսը անցած տարւան պատե-
րազմին մէջ վիրաւորուելով մեռաւ: Գուք զինքն ա-
ղէկ կը ճանչնայիք. գիտէք որ ինչպէս քաջ, հայ-
րենասէր ու վեհանձն էր: Ինք աղէկ ամուսին եւ
աղէկ հայր էր. բայց միանգամայն առատաձեռն ու
աղքատասէր ըլլալով՝ չկրցաւ մեզի շատ մեծ հարըս-
տութիւն թողուլ: Սակայն ձգած չափաւոր ժառան-
գութիւնն ալ ձեռքերնէս յափշտակել կ'ուզեն: Եր-
կու մօտաւոր ասպետներ ինծի մեծ անհանգստու-
թիւն կը պատճառեն: Մէկը զանազան պատճառ-
ներով՝ մինչեւ դղեակին պատերուն քովը տարա-
ծուած դաշտերն ու մարգագետինները կ'ուզէ ձեռ-
քէս առնել. մէկայն ալ կը ջանայ որ անտառներս
յափշտակէ: Աս երկու ասպետները՝ որոնք յառա-
ջագոյն երկանս բարեկամներն էին, հիմայ մեր սաս-

տիկ թշնամիներն եղած են, ու իրարու հետ միաբանելով՝ կը ջանան անիրաւութիւննին գլուխ հանել: Ա'երեւայ որ իմ Ազալըիկս աս բանը յառաջագոյն կը գուշակէր, վասն զի մեռնելու ժամանակ ձեր տունը յիշեց: Յոյսդ Աստուծոյ վրայ դիր, ըսաւ, եւ վստահ եղիր Թէոպալտ ասպետին...: Ո՛վ մեծասիրտ ասպետ, հանգուցելոյ մը վերջին կամքը կատարեցէք: Թէ որ մէկ օր մը, Աստուած չընէ, դուք ալ իմ Ազալըիկիս վիճակն ունենայիք, եւ ամուսիննիդ ու աղջիկնիդ հիմա մեր տնեցած նեղութեան մէջ իյնային, չէիք բաղձար որ մեր ձեզմէ խնդրած օգնութիւնն իրենք ալ գանեն:

Վոյն ատեն Յուլիանէն՝ որ գրեթէ Ագնեսին տուրիքն էր, համեստութեամբ մը մօտիկցաւ ու լալով ըսաւ. Ո՛վ աղնուական ասպետ, ես հայր չունիմ, ասկից ետքը մեր պաշտպանը դուք եղէք, եւ զմեզ երեսէ մի ձգէք:

Թէոպալտ առանց պատասխան տալու՝ ծանրութեամբ մը կեցած գետինը կը նայէր: Իսկ Ագնեսին սիրտն ելլելով՝ իր արցունքն ու աղաչանքն օտարականներուն աղաչանաց ու արցունքին միացուց եւ ըսաւ. Սիրելի հայր, կ'աղաչեմ աս երկու խեղճ տիկնանց վրայ գլխաւ: Մէկալն օր երբ որ աղաւնին անգղէն հալածուելով՝ իմ քովս ապաւինեցաւ, մայրս ինձի ըսաւ որ Ամենեւին պէտք չէ որ մեր ժենք մեզի ապաւինող դժբախտները, եւ մեծ գոհութիւն ցուցուց երբ որ տեսաւ որ ես ան խեղճ կենդանւոյն գլխացի: Բայց աս օրիորդն ու իր մայրը աղաւնիէ մը աւելի գլխոյ արժանի չեն: Ո՛հ, հայր, անգղներու նմանող անիրաւ ասպետներուն ճանկէն զանոնք ազատէ:

Ապահով եղիր, սիրելի զաւակս, պատասխան տուաւ Թէոպալտ շարժած ձայնով մը, Աստուծոյ օգնութեամբը զիրենք կը պաշտպանեմ. արդէն պա-

տասխան չտալուս պատճառն ան էր որ ղիբենք ազատելու միջոցներուն վրայ կը մտածէի :

Ընթերեաց ատեն Ռոզալինա իր թշնամիներուն բերած պատճառները Թէոպալտին իմացուց, որմէ ասպետը շուտ մը անոնց պահանջման անիրաւ ըլլալը տեսաւ, եւ Ռոզալինային խոստացաւ որ երկրորդ օրունէ սկսեալ՝ փութով նոյն գործքին ետեւէն իյնայ, եւ միանգամայն ազաչեց որ մինչեւ որ ինք դառնայ նէ՝ իրենք իր դղեակին մէջ կենան : Ռոզալինա երախտագիտութեան արցունքներ թափելով՝ շնորհակալ եղաւ : Իրօք ալ Թէոպալտ երկրորդ օրը արշալուսին ձի հեծնելով՝ իր մարդիկներովը գնաց :

Ագնէս՝ Յուլիանէին քանի մը օր իր քովը կենալուն վրայ շատ ուրախացաւ : Առաւ զինքն իր խուցն ու ետքը պարտեղ տարաւ, ամէն տեղ պտրտցուց, ամէն բան ցուցուց : Աս երկու աղջիկները շուտ մը մտերիմ բարեկամութեամբ իրարու հետ կապուեցան, որովհետեւ Յուլիանէն աղէկ կըթուած էր եւ միանգամայն քաղցր բնութիւն ունէր :

Վանի մը օր ետքը Թէոպալտ ասպետն ետ դարձաւ ու սրահէն ներս մտած ատեն՝ սկսաւ կանչել . Աշուրնիդ լոյս, թշնամիներնիդ իրենց պահանջմանքէն ետ կեցան . ալ կռուոյ կամ խռովութեան տեղ չմնաց, ամէն բան լմնցաւ : Առջի բերան ըրած յորդորանքներս բանի տեղ չէին դներ, բայց երբ որ սպառնացայ որ եթէ հանդարտ չեն կենար՝ իրենց դէմ պատերազմ կը բանամ, ան ատեն հանդարտեցան : Ալ ապահով ու հանգիստ եղէք, ամենեւին զձեզ նեղող չ'ըլար : Ահ, կանչեց տիկինն ուրախութեամբ ու երախտագիտութեամբ, Աստուած ձեր մեծանձնութիւնն արժանապէս վարձատրէ, ու միշտ ընտանիքնիդ պահպանէ :

Ետքը սկսաւ պատրաստութիւն տեսնել հոհեմապուրկ դառնալու : Իրարմէ բաժնուած ատեննին՝ Ազ-

նէս իր բարեկամին ուզեց յիշատակ մը տալ: Յու-
լիանէն շատ անգամ ցուցուցած էր որ շատ կը բաղձայ
անոր աղանդոյն պէս ընտանի աղանի մ'ունենալու:
Ագնէս առաւ իր աղանին, պագաւ եւ իր բարեկա-
մին տուաւ: Յուլիանէն ընդունել չուզեց, եւ անոր
համար ալ մէջերնին բարեկամական հակառակու-
թիւն մ'ելաւ. բայց վերջապէս ստիպուեցաւ զի-
ջանիլ: Ագնէս գեղեցիկ վանդակն ալ իրեն տուաւ,
ու յանձնեց որ աղանին աղէկ նայի:

Հիւրերն երթալէն վերջը՝ Ագնէս աղանին տա-
լուն վրայ սկսաւ զղջալ, եւ կ'ըսէր թէ Աւելի պէտք
էր օղամանեակս տայի: Մայրը պատասխան տուաւ
որ Նոյն պարգեւն ուրիշ անգամ մը կրնաս տալ,
բայց աս անգամ՝ աղանիէն յարմար բան մը չէիր
կրնար տալ: Թէ որ ծանրագին բան մը տայիր նէ՝
գուցէ կ'ամբշնար, եւ ան ստոյգ է որ աղանոյն չափ
հաճելի չէր ըլլար: Անոր համար բրածիգ վրայ մի
ցաւիր, թէ որ հայրդ նաեւ իր կեանքը վտանգի
մէջ դրաւ, որպէս զի նեղութեան մէջ գտնուող այ-
րին ազատէ, դուն ալ մեծ բան բրած կը սեպուիս
սիրած աղանեակդ տալով խեղճ որբ աղջկան մը՝ ո-
րուն նոյնը մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ: Պէտք
է որ մարդս պզտիկուց սորվի իր ընկերներուն երջան-
կութեան համար՝ իրեն հաճելի եղած բաները զո-
հել: Ասանկ զոհերն Աստուծոյ հաճոյ են, եւ ա-
ռանց վարձքի թող չիտար:

Դ. Երկու ուխտաւոր:

Ուղալինտ տիկինը թշնամիներէն ազատելով՝ Յու-
լիանէ աղջկանը հետ մէկտեղ հանգիստ եւ ուրախ
կեանք մը կ'անցընէր իր հին գղեակին մէջ, որն որ
լեռնոտ եւ ծառերով ծածկուած անտառախիտ եր-
կրի մը մէջ շինուած էր: Իրիկուն մը ուշ ատեն եր-
կու ուխտաւորք եկան գղեակին դրան առջեւ, եւ ա-
ղաչեցին որ նոյն գիշեր հոն մնան: Ասոնք նոյն տե-

սակ ճամբորդներուն սովորութեան համեմատ՝ միշտ գոյն կտաւէ շինուած երկայն զգեստներ հագած էին, ձեռուրնին երկայն ու հաստ դաւազան ունէին եւ զլիտարկնին խեցեմարթներով զարդարուած էր։ Գըռնապանը տիկնոջն իմացուց, ան ալ հրաման տուաւ որ զանոնք վարի սրահներէն մէկը տանին, եւ իրենց կերակուր պատրաստեն։ Կերակուրնին ուտելէն ետեւ՝ Ռոզալինտ եւ Յուլիանէն զանոնք տեսնելու համար վար գացին։

Ուխտաւորք Պաղեստինի վրայ իրենց զանազան պատմութիւններ պատմեցին։ Բոլոր գղեակին մարդիկները խօսքերնին մտադրութեամբ մտիկ կ'ընէին. բայց ամենէն աւելի Յուլիանէն շատ մեծ հաճութիւն կ'ունենար ան սքանչելի պատմութիւնները լսելով։ Խօսքերնուն մէջ ուխտաւորները մերձակայ տեղերուն եւ մասնաւորաբար Փալքենպուրկի գղեակին վրայ տեղեկութիւն առին։ Թէոպալտ ասպետին վրայ մեծ գովութեամբ կը խօսէին։ Մէջերնէն ծերագոյնն ըսաւ որ եթէ նոյն գղեակը մեր ճամբէն այնչափ հեռու չըլլար, կամ թէ որ ստուգիւ գիտնայի որ ասպետն հոն կը գտնեմ, զինքը տեսնելու համար սիրով ճամբաս քիչ մը կ'երկընցընէի։ Ռոզալինտ պատասխան տուաւ որ Փալքենպուրկի գղեակը ձեր ճամբէն հեռու է, եւ միանգամայն Թէոպալտ ասպետը դեռ արշաւանքէ մը նոր ետ դարձած ըլլալով՝ հաւանական է որ զինքը գղեակը կը գտնէք։ — Անանկ է նէ, ըսաւ ծերը, պէտք է որ իրեն այցելութիւն մ'ընեմ, վասն զի հետը խօսելու բան ալ ունիմ, վաղը կ'երթանք։

Ռոզալինտ եւ իր աղջիկն ուխտաւորներուն ապապրեցին որ շատ բարեւ ընեն Թէոպալտ ասպետին, իր կողակցին եւ իր աղջկան։ Յուլիանէն իրենց քիչ մը ճամբու ստակ ալ տուաւ, եւ աղաչեց որ Ագնեսին ըսեն թէ աղաւնին ողջ առողջ է։ Բարերար տիկինն անոնց աս ալ խոստացաւ որ իր ծառաներէն

մէկն իրենց առաջնորդ կու տայ, որպէս զի դիւրու-
թեամբ երթան:

Երկրորդ առաւ կանուխ ուխտաւորներն իրենց
առաջնորդին հետ ճամբայ ելան: Աս առաջնորդը՝
Լէոնարտոյ անունով աշխոյժ եւ զուարթ երիտասարդ
մըն էր, որն որ իրենց բեռն ալ ձեռուըններէն առաւ
տանելու համար: Ուխտաւորները իրեն ամենեւին միտ
չէին դնել, եւ քանի որ ճամբան դար վեր դար վար
էր՝ լուսթեամբ ետեւէն կ'երթային, բայց երբ որ
ճամբան շիտակցաւ, սկսան մէջերնին իտալերէն խո-
սիլ: Իրենց հետ գացող երիտասարդն՝ Խտալացի էր.
Աղալըիկ ասպետը Լոմպարտիայի գեղի մը մէջ իրեն
պատահելով, վրան զթացած եւ զինքը մէկտեղ ա-
ռած Գերմանիա բերած էր: Հոն թէպէտ եւ աղէկ
գերմաներէն սովորած էր, բայց իր մայրենի լեզուն
ալ չէր մոռցած: Ուստի երբ որ իտալերէն խօսելնին
լսեց, մէկէն կ'ուզէր իր ազգակիցներուն պատահելուն
համար ունեցած ուրախութիւնն իրենց յայտնել, բայց
շուտ մը ուրախութիւնը վախի փոխուեցաւ:

Ասոնք ճշմարիտ ուխտաւոր չէին, հազած զգեստ-
նին ալ շինծու եւ խաբէական զգեստ էր: Թէո-
պալտ ասպետէն յաղթուած ու ցրուած զողերուն
գնդէն էին, եւ ան ծպտած զգեստով կու գային
վրէժ առնելու համար: Մտքերնին ան էր որ պան-
դըխտի պէս իր դղեակը մտնեն, գիշերով զինքը, իր
ընտանիքը եւ ամէն մարդիկներն սպաննեն, եւ վեր-
ջէն դղեակը թալլեն եւ այրեն: — Երբ որ հեռուանց
երկու անտառախիտ լեռանց մէջ Ֆալքենպուրկի
դղեակը տեսան, ծեր աւագակն ընկերին ըսաւ. Ա-
հաասիկ մեր թշնամույն անիծեալ որջը: Ո՛հ, երբ
պիտի կարենամ ընկերներուս վրէժը խնդրել: Պէտք
է որ զինքը ողջ ողջ կրակի մէջ նետենք:

Այո՛, ըսաւ ընկերը, բայց թէ որ մենք զինքը
չենք կրնար մեռցընել նէ, բաներնիս գէշ է. ի վե-

բայ այսօր ամենայնի ինք զինքնիս աս վտանգին մէջ
դնելը կ'աժէ, որովհետեւ ծեր ասպետը շատ հա-
րուստ է:

Ես, ըսաւ ծերագոյն աւազակը, հազար անգամ
աւելի կ'ուզեմ զինքն սպաննել՝ քան իր բոլոր հարս-
տութիւններն առնել, թէպէտ եւ զանոնք ալ չեմ
արհամարհեր . . . : Մէյ մը աս դղեակին ալ կողոպ-
տենք, ալ անկէ վերջը արուեստս թող կու տամ:
Նայէ միտքս ի՞նչ կու գայ. իր ասպետական զգեստ-
ներն ու նշանները կ'առնենք հեռաւոր երկիրներ
կ'երթանք, մէյ մէկ ասպետ կը ձեւանանք:

Ասոնք գեղեցիկ բաներ են, ըսաւ երիտասարդ
աւազակը, բայց քանի որ աս վտանգաւոր գործքին
վրայ կը մտածեմ նե՛ սիրտս դող կ'ելլէ:

Ղու՛ն ալ ինչո՛ւ տղու պէս բաներ կը մտածես,
պատասխանեց ընկերը. վախկո՛տ զքեզ: Ամէն բան
արդէն կարգաւորուած է. արդէն մեր ընկերները մեզի
կը սպասեն: Մեր խցին պատուհանին մէջ վառուած
երեք կանթեղները դնելնուս պէս՝ եօթը առոյգ,
քաջ ու զօրաւոր մարդիկ՝ որոնք շատոնցուրնէ աս
նշանին կը սպասեն, մեզի օգնութեան կը հասնին:
Զիրենք դիւրաւ կրնանք ներս առնել պարտեզին
պզտիկ դռնէն՝ որն որ ներսի կողմանէ առանց դժուա-
րութեան կը բացուի: Մէջերնին մէկը կայ՝ որ դղեա-
կին ամէն ծածուկ ճամբաները, ամէն ստորերկրեայ
տեղերը, ամէն ծակերը աղէկ գիտէ, իբրեւ թէ հոն
ծնած ըլլար: Մեզի պէս ինը զօրաւոր ու զինաւո-
րեալ մարդիկներու դէմ՝ ի՞նչ կրնան ընել. քնոյ մէջ ե-
ղող քանի մը հոգի:

Լէոնարտոյ կը զգուշանար որ գողերը չիմանան թէ
ինք անոնց լեզուն կը հասկընայ, անոր համար եր-
բեմն կը կենար, ծաղիկ կամ խոտ մը փրցընել կը
ձեւացրնէր. միշտ անանկ կը յարմարցընէր որ անոնց
ետեւէն երթայ. թէպէտ իրենց բոլոր խօսածներուն

աղէկ միտ կը դնէր, բայց ամենեւին կասկած չտալու համար՝ անտարբերութեամբ մը կը սուլէր ու կ'երգէր: Եւ թէպէտ շինծու ուխտաւորներուն առաջնորդելու համար մինչեւ որոշեալ տեղ մը հետեւնին պիտի երթար ու ետ պիտի դառնար, բայց միտքը դրաւ որ մինչեւ ֆալքենպուրկ երթայ, եւ անոնց չար խորհուրդները թէոպալտ ասպետին իմացընէ:

Աւազակներն իրենց խօսակցութեան զբաղելով՝ յառաջ դացած ատեննին, մէյ մ'ալ մէջերնէն ծերագոյնը նեղ ճամբու մը վրայէն յանկարծ սահելով վար ինկաւ, եւ զգեստը թփի մը փաթթուելով՝ բացուեցաւ, որով Լէոնարտոն տեսաւ թէ նոյն զգեստին տակէն զրահ հագած էր. նոյն ատեն աւազակին վրայէն դաշոյն մ'ալ ինկաւ. բայց Լէոնարտոն չտեսնելու զարկաւ: Ծեր չարագործն առապարեց շուտ մը դաշոյնը գետնէն վերցուց պահեց, եւ զգեստը վար առնելով՝ շատ անգամ իր արծուի նման սուր աչուքներովը Լէոնարտոյին նայեցաւ, որ արդեօք բան մը նշմարած է:

Քիչ մը ետքը ահագին անդունդի մը քով հասան, որուն յատակը՝ փոթորիկներէն աճած սաստիկ հեղեղ մը կը վաղէր. թփերով ծածկուած երկու ժայռեր՝ երկու կողմէն իրարու կը մօտենային, եւ մեծ եղեւնափայտի ծառ մը կարծես թէ ըստ պատահման երկու ժայռերուն վրայ ձգուելով՝ ասահեղ անդունդին վրայէն անցնելու համար կամուրջ մը ձեւացուցած էր: Ծեր աւազակը հեղեղին մօտիկնալով՝ ընկերին իտալերէն ըսաւ. Աս մեր առաջնորդին վրայ շատ կասկած ունիմ: Միտքս կու գայ կոր որ զինքը կամրջէն վար ձգեմ: Լէոնարտոն աս բանս լսելով՝ սկսաւ սաստիկ դողալ, եւ հեռուէն սկսաւ կանչել: Տէր Աստուած, ես ասկից ինչպէս պիտ'որ անցնիմ, չեմ կրնար համարձակիլ. միայն աս հեղեղը տեսնելով՝ գլուխս կը դառնայ:

Մի վախճանար, ըսաւ իրեն ծեր աւագակը, եկուր եկուր, ես զքեզ մէկալ կողմը կ'անցընեմ. աս ըսելով չարագործը թեւերը բացած Լէոնարտոյին կը մօտիկնար: Բայց խեղճ պատանին շուտ մը ետ քաշուելով՝ յուսահատական աղաղակ մը փրցուց, եւ կ'ուզէր թփերուն մէջ վախշիլ, թէ որ աւագակն աւելի մօտիկնար: Ո՛հ, ըսաւ վերջապէս, կ'աղաչեմ զիս թող տուր, գուցէ երկուքնիս մէկտեղ անդունդին մէջը կ'իյնանք: Բայց դենք թէ հիմայ անցնինք. ի դարձին ես ի՞նչ պիտի ընեմ . . . զիս թող տուր որ ետ դառնամ: Ա՛լ առաջնորդի հարկաւորութիւն չունիք, ահաւասիկ սա դիմացի ճամբան շիփ շիտակ ֆալքենպուրի կը տանի:

Ան առեն երիտասարդ աւագակը միտքը դնելով որ Լէոնարտոն ստուգիւ հեղեղին վրայէն անցնելէն կը վախճայ, թող տուր, ըսաւ ընկերին, թող տուր որ երթայ, իր պուալ կանչուբատն զմեզ վտանդի մէջ կրնայ ձգել: Ստոյգ գիտեմ որ մեր խօսածներէն ամենեւին բառ մը հասկըցած չէ: — Լաւ է, պատասխանեց մէկալը. բայց մենք անցնելէն ետքը կամուրջը վար կը ձգենք, որպէս զի մենք մեր գործքը չմընցուցած՝ կարող չըլլայ ֆալքենպուրի երթալ:

Իրօք ալ աւագակները ծառը հեղեղին մէջ նետեցին: Երբ որ իրենք բարձր ժայռերուն ետեւն աներեւոյթ եղան. Լէոնարտոն սկսաւ բոլոր զօրութեամբ վազել, որպէս զի իրենց դաւաճանութեան լուրը շուտ մը Ռոզալինտին տանի:

Ե. Աղաղակ-Քեան Քիջոյ:

Ռոզալինտ եւ իր աղջիկը իրենց վեհանձն բարեւարր՝ Թէոպալտին եւ անոր ընտանեաց զլուխը գալու սոսկալի դժբախտութիւնը մտքերնէն ալ չէին անցընել: Բոլոր օրը իրարու հետ ուխտաւորներուն Պաղեստին

նի վրայ պատմած պատմութիւններուն վրայ կը խօսէին: Իրիկուան գէմ գղեակին քովի դաշտերուն վրայ պտըտելու ելան: Իրենք այսպէս զբօսնելու ատեն՝ մէկէն ի մէկ ատեսան որ Լէոնարտոն սաստիկ վազելով՝ գէպ իրենց կողմը կու գար. խեղճ երիտասարդը բոլորովին արեան քրտինք թաթխուած էր: Ո՛հ տիկին, պուռաց յուսահատութեամբ. ո՛հ, աս գիշեր մեր գղեակին մէջ մնացող մարդիկները ուխտաւոր չեն, հապա աւազակ ու մարդասպան են եղեր, որոնք Թէոպալտ ասպետն ու իր ընտանիքը սպաննել եւ իր գղեակը կողոպտել ու կրակ տալ կ'ուզեն: Խեղճ պատանւոյն շունչն այնպէս հատած էր որ չկրցաւ ալ աւելի բան մ'ըսել. մարածի պէս ծառի մը տակ ինկաւ մնաց: Ռողալինտն եւ Յուլիանէն աս զարհուրելի դոյժը լսելով շանթէ մը զարնուածի պէս ապշած սարսափած մնացին, եւ իրենց բարերարին գլուխը գալու չարեաց վրայ սկսան լալ:

Վերջապէս Ռողալինտ քիչ մը ինք իրեն գալով, Գնա, բաւ աղջկանը, վազէ շուտով մը գղեակ գնա. ես պէտք է որ աս ողորմելի պատանւոյն քովը կենամ, երբոր կրնայ քալել նէ՛ ես ալ կու գամ: Բայց դուն վազէ գնա, մեր ծառաները ժողվել տուր, ըսէ որ ձի հեծնան, երթան չարագործներուն միտքը Թէոպալտ ասպետին իմացընեն, որչափ կարելի է նէ շուտ վազեն. բոլոր ձիերս ճաթելու ալ ըլլան՝ հոգս չէ:

Յուլիանէն՝ որսորդի նետէն փախչող եղջերուի մը պէս սրացաւ գնաց, վայրկենի մը մէջ գղեակն հասաւ, եւ իրեն աղաղակներովը զամէնքը ժողվելով՝ քիչ խօսքերով Ֆալքենպուրկի գղեակին վտանգը պատմեց: Ամէնքը զարհուրած՝ խաբեբայ ուխտաւորներուն գէմ անէծք կը կարգային: Քիչ մը ետքը Ռողալինտ ալ վրայ հասաւ Լէոնարտոյին հետ, սրմէ ճամբան ամէն բան մանրամասն իմացած էր:

Աս ի՞նչ է, կանչեց տիկինը, աճապարելու տեղ ժամանակնիդ հեծելով կ'անցընէք. շուտով վաղեցէք Ֆալքենպուրկ:— Անկարելի է, տիկին, պատասխանեց Ադալրիկին ծեր սպասաւորներէն մէկը: Աւաղակներն հիմա արդէն Ֆալքենպուրկ հասած պիտ'որ ըլլան, իսկ մենք գրեթէ տասնուհինգ միոն ծամբայ ընելու ենք որ հոն հասնինք: Բիշ մը վերջը կը մ'ըննայ, ծամբաներն անձրեւէն ապականած են: Ամենէն աղէկ ձին ալ ունենալու ըլլամ, վաղը օրը չլուսընցած՝ չեմ կրնար Ֆալքենպուրկ հասնիլ: Մեր մշակութեան ձիերը հեծնալու աղէկ չեն դար, իսկ պատերազմի ձիերը՝ մեր սիրելի իշխանին մեռնելէն վերջը շուտ մը ծախեցինք: Աս կողմերը տեղ մ'ալ անանկ սաստիկ ընթացք ընելու ձի չիկրնար գտնուիլ:

Տիկինն աս խօսքերը լսելով՝ քարացածի պէս մնաց, եւ ետքը յուսահատելով՝ ցաւադին աշուրները դէպ ի երկինք վերցուց, եւ առատ արցունք թափելով, Ուրեմն մարդկային եղանակաւ օգնութիւն չկայ, կանչեց: Ո՛հ Տէր Աստուած, դուն աղատէ աս ազնուական անձինքը՝ որոնք ինծի այնչափ դուրսցուցին: Յուլիանէ աղջիկս, եկուր մէկտեղ խընդրենք Աստուծոյ, որ չարագործներուն կամքը խափանէ եւ մեր ազատիչներն աղատէ:

Արիւքը մէկտեղ քիչ մը աղօթք ընելէն ետեւ՝ տիկինը նորէն իր ծառաներուն դառնալով, Ա՛ղա՛ չեմ, զաւկըներս, ըսաւ, որչափ ալ դժուարին, մանաւանդ թէ անկարելի ալ երեւայ ձեզի կէս գիշերունէ յառաջ Ֆալքենպուրկ հասնիլ, կ'աղաչեմ կը պաղատիմ գոնէ մէյ մը փորձեցէք: Մէկ խօսք մը բաւական է զիրենք փրկելու, մէկ բոպէի մէջ ամէն բան կրնայ փոխուիլ: Թէ որ Լէոնարտոն իր ըրած ծամբորդութենէն այնպէս սաստիկ յոգնած չըլլար նէ՝ դուցէ կրնար հասնիլ: Բայց դուն, Մարտինոս, ըսաւ երիտասարդ ծառայի մը, դուն ալ աղէկ կրնաս

վազել, վազէ գնա, տղաս, որչափ որ կրնաս նէ. ոտ-
քով երթալու ճամբան՝ ձիու ճամբէն կարճ է: Թէ որ
ժամանակին ֆալքենպուրկ հասնելու ըլլաս նէ՝ քեզի
հարիւր ոսկի կու տամ:

Անկարելի է, տիկին, ըստ ծառան, անանկ յաջո-
ղակ մարդ մը չիկրնար գտնուիլ որ գիշեր տտեն այն-
պիսի նեղ ու լեռներուն մէջէն անցնող ճամբաներու
մէջ չիորսուի, կամ անդունդներու մէջ չիյնայ: Աս
ամէն բան չըլլար նէ ալ, ըսաւ Լէոնարտոն, հեղեղն
անցնելու համար դրուած կամուրջը կործանած է,
գիմաց ի՞նչպէս անցնելու է, մարդս պէտք է թեւ-
ունենալ:

Ի՞նչ, թե՛ւ, պոռաց Յուլիանէն, եւ աչուրներն
սկսան ուրախութենէ փայլիլ: Մայր, մայր, միտքս
բան մ'եկաւ: Մենք պատրաստ թղթատար մ'ունինք:
Կը յիշեմ որ ֆալքենպուրկէն չեղած Թէոպալտ աս-
պետն ինծի ապսպրեց որ առջի ժամանակները աղաւ-
նիս աղէկ պահեմ. չէ նէ, ըսաւ, արձակ դտնելուն
պէս՝ կը թռչի հոս կը դառնայ: Որչափ որ հեռու
տեղ ըլլայ աղանին, իր տեղւոյն ճամբան կը գտնէ:
Աղանոյն վիզը նամակ մը կապենք ու թող տանք,
ստուգիւ շիտակ ֆալքենպուրկ կը տանի:

Ո՛հ, Յուլիանէ, աս ի՞նչ սքանչելի մտածմունք է,
կանչեց մայրը: Աս մտածմունքը քեզի ազդողն ան-
շուշտ Աստուած է:

Յուլիանէն շուտ մը վազեց աղանին բերաւ.
մայրն ալ աճապարելով նամակ մը գրեց, եւ թրու-
չնոյն վիզը կապելով՝ օգին մէջ թող տուին: Աղաւ-
նին իսկզբան օգին մէջ շատ բարձր ելաւ, եւ քիչ մը
ատեն ասօգին անդին կամաց կամաց թռչելէն ետեւ՝
սկսաւ սաստիկ շուտութեամբ գէպ ի ֆալքենպուրկ
թռչիլ, եւ քիչ մը վերջը աներեւոյթ եղաւ: Դղեա-
կին բոլոր բնակիչները Յուլիանէին խորհրդոյն վրայ
զարմանալէն ու գովելէն չէին դադրեր, եւ ամէնքն

ալ Աստուծոյ կ'աղաչէին որ աղանին յաջողութեամբ տեղն հասնի:

Ի վերայ այսր ամենայնի ամէնքն ալ եւ մանաւանդ Ռոզալինա եւ իր աղջիկը, հազար ու մէկ մտածմունքներով կը տանջուէին: Արդեօք աղանին յաջողութեամբ պիտ'որ հասնի՞, թէ որ ճամբան անդղի մը ճանկերուն տակ իյնայ, կամ զօրութիւնն այնչափ երկայն ընթացք ընելու չբաւելու ըլլայ նէ, թէ որ Ֆալքենպուրկէն շուտ մը չեն իմանար, ու ներս չեն առներ նէ, թէ որ գողերուն ձեռքն իյնալու ըլլայ նէ, թէ որ ճամբան նամակը կորսուի նէ...: Ասանկ մտածմունքներով անցուցին բոլոր գիշերը եւ երկրորդ օրը մինչեւ կէսօրէն վերջը:

Զ. Աղապո-Քիւն:

Թէոպալտ ասպետն իր ընտանեացը հետ մէկտեղ սեղան նստած էին, արեւը մտնելու վրայ էր ու իր վերջի ճառագայթները կլար ապակիներէն թափանցելով՝ կերակրոյ սրահը կը լուսաւորէին: Մէյ մ'ալ իրենց իմացուցին որ երկու ուխտաւոր եկեր է: Ասպետը հրամայեց որ զանոնք սիրով ընդունին եւ օտարականներու խուցը տանին: Ընթրիքնին լմնցընեն նէ՝ քովս կը կանչեմ, ըսաւ, որ պանդըխտութեան մէջ տեսածնին պատմեն: Բայց դուն նայէ որ, ըսաւ լուրը բերող ծառային, իրենց ծառան անցընելու համար գինի տաս. ասով աւելի խօսող կ'ըլլան: Գլխովս վրայ, պատասխանեց ծառան ու գնաց: Իսկ Ագնէս կ'ուրախանար որ գեղեցիկ գեղեցիկ պատմութիւններ պիտի լսէ: Գլուխնին գալիքը եւ ոչ մէկուն մօքէն կ'անցներ:

Վեռ սեղանի վրայ ուրախութեամբ խօսած աւտենին՝ Ագնէս մէկէն սկսաւ կանչել. Ահա իմ աղանեակօ: Ստուգիւ ալ նոյն աղանին էր, որ եկած պատուհանին քովերը կը թռչտէր ու կտուցը պատուհանին ապակւոյն զարնելով՝ իբրեւ թէ կ'աղաչէր ու

ղինքը ներս առնեն: Ագնէս ոտք ելաւ պատուհանը բացաւ. աղանին ալ անմիջապէս եկաւ, ու ձեռքին վրայ նստելով՝ մեծ ուրախութիւն կը ցուցնէր: — Ո՛հ նայէ, մայրիկ, ինչ գեղեցիկ վզնոց են կապեր...: Ա՛ս ինչ է, վրայէն թղթի կտոր մ'ալ կախեր են, ըսաւ մայրը, կարծեմ՝ նամակ մըն է. ստուգիւ երիտասարդուհիք շատ անգամ արտաքոյ կարգի մտածմունքներ կ'ունենան:

Թէոպալտ ասպետը թուղթը քննելով՝ վրան աս խօսքերը դրուած գտաւ. Շուտ կարգացէք: Եւ ժպտելով մը, Շատ ստիպողական բան կ'երեւայ կոր, ըսաւ: Բայց հաղիւ քանի մը խօսք կարգացած էր, գոյնը նետեց եւ սկսաւ պոռալ. Տէ՛ր Աստուած: Օգդիլիա եւ Ագնէս զարհուրած՝ սկսան հարցընել թէ Ի՞նչ բան կայ: Եւ Թէոպալտ ետեւի նամակը կարդաց:

Ագնի՛ւ ասպետ:

Աս իրիկուն գղեակնիդ եկող ուխտաւորները ձեր ցրուած աւազակներուն գնդէն են: Ծերուն անունը Լուբոյ է, երիտասարդինը՝ Օրգոյ: Իրենց ուխտաւորի զգեստին տակէն զրահ հագած ու զինած են: Մտքերնին անէ որ աս իրիկուն գձեղ, ձեր ընտանիքն ու բոլոր մարդիկներն սպաննեն եւ գղեակնիդ կողոպտեն, այրեն, կործանեն: Ասկից զատ՝ մտքերնին դրած են որ ձեր ասպետական զգեստներն հագնին, ոսկի շղթանիդ ու ազամանդէ խաչերնիդ վրանին կրելով օտար երկիր մը ասպետ ձեւանան: Իրենց ընկերներէն եօթը հոգի ալ հոն մօտ տեղուանքը կը պտտին ու նշանի կը սպասեն, որ ներս մանեն եւ անոնց օգնեն: Նշանին ալ աս է որ պառկելու խցերնուն պատուհանին մէջ երեք վառուած ճրագ դնեն: Եօթը չարագործները նշանը տեսնելուն պէս՝ հոն պիտի վազեն, շինծու ուխտաւորներն ալ պարտիղին պղտիկ դուռը բանալով՝ զիրենք ներս պիտ'որ առնեն: Աստուած տայ որ աղանին ատենին հասնե-

լով՝ զձեզ ազատէ։ Աս բանս ուրիշ կերպով ձեզի իմացընենն անկարելի եղաւ, վասն զի աւազակները հեղեղատին կամուրջը կործանած են։ Ա՛ղաչեմ՝ շուտ մը ձեր ազատելուն լուրը մեզի իմացընելու մարդ մը խրկէիք։

Երախտագէտ աղախիննիդ
Ռոզալինտ Հոհենպուրկեանց։

Օգդիլիային սիրտն ելլելով՝ սկսաւ կանչել. Տէ՛ր Աստուած, աս ի՞նչ յայտնի ցոյց է քու բարերարութեանդ։ Աս աղանին՝ ինչպէս որ երբեմն Նոյի տապանին ձիթենւոյ ճիւղը բերաւ, նոյնպէս հիմայ ալ մեզի իբրեւ երկինքէ իջած թղթաբեր մըն է։ Եկուր, Ա՛գնէս, եկուր, շնորհակալ ըլլանք Աստուծոյ, որ զմեզ այսպիսի մօտալուտ վտանգէ ազատեց։

Թէոպալտ՝ իր ամուսինն ու աղջիկը մօտ խցի մը մէջ ապահովընելէն ետքը՝ զրահն հագաւ, եւ իր հաւատարիմ պահապաններէն քանի մը հոգւոյ ալ ապսպրելէն ետեւ որ մօտ տեղուանք պատրաստ կենան, ուխտաւորները վեր կանչեց։

Ասոնք խիստ խոնարհական կերպարանքով ու մեծ յարգութեամբ ներս մտան։ Եւ ծեր աւազակն սկսաւ կեղծաւորական ձայնով իր պատմութիւնը պատմել, այս ինքն ստութենէ ու շողոքորդութենէ խառն առասպել մը շինել։ Իրենց ճամբորդութեան վրայ երկայն խօսելէն ետեւ՝ խօսքը Ռոզալինտին, Յուլիանէին, աղանոյն վրայ դարձուց. եւ վերջապէս սկսաւ Թէոպալտ ասպետին մեծամեծ գովեստներ տալ, անոր առաքինութիւնները, քաջութիւնն ու երեւելի գործքերը մինչեւ երկինք կը հանէր. եւ կ'ըսէր թէ իր հոյակապ անունը մինչեւ Պաղեստին հասած է։ Թէպէտ եւ ասպետը շողոքորդութենէ ու շողոքորդներէն կը զզուէր, ի վերայ այսր ամենայնի ինքը զինքը բռնեց եւ հանդարտութեամբ մը ուխտաւորներուն հարցուց, թէ ո՞վ են։ — Աղ-

քատ ողորմելի ուխտաւոր ենք, ըսին. Սուրբ երկրէն կու գանք եւ մեր հայրենիքը Թուրինգիա կը գառնանք: — Անուննիդ ինչ է: — Իմ անունս Հերման է, ըսաւ, Լուբոյ, իսկ աս իմ հօրեղբորորդիս Լէոփոլտ կ'ըսուի: — Ինչո՞ւ համար իմ դղեակս եկած էք: — Ուրիշ բան չենք ուղեր, բայց եթէ աս գիշեր հոս անցընել, ըսին խոնարհական ձեւով մը. վաղը առտու լուսըննալուն պէս՝ ճամբայ կ'ելլենք: Ի՞նչպէս պիտի ուրախանան մեր ազգականները, երբ որ զմեզ ողջ առողջ տեսնեն:

Ասպետն ահագին ձայնով մը պոռաց. Բոլոր ըսածնիդ սուտ է. անուննիդ Հերման ու Լէոփոլտ չէ: Դո՛ւն, չա՛ր ծեր, Լուբոյ կը կոչուիս, իսկ դո՛ւն, երիտասարդ աւազակ, Օրգոյ կ'ըսուիս: Դուք Սուրբ երկրէն եկած ուխտաւոր չէք. հապա գող աւազակ, հրձիգ, սրիկայ մարդիկ էք: Թուրինգիան ձեր հայրենիքը չէ: Դուք Գերմանացի չէք, ու դղեակիս մէջ՝ միայն սպաննելու, կողոպտելու, այրելու համար եկած էք: Հիմա ձեր եղեռնագործութեանց արժանաւոր վարձքը կ'ընդունիք. ձեր բուն տեղը՝ կախաղանն է: . . . Ի՛նչ. կ'ուզէիք՝ իմ ասպետական զգեստներս հագնիլ, իմ շղթայովս ու խաչովս զարդարուիլ: . . . Պահապանք, ներս եկէք. սուսնց վրայէն ծպտեալ զգեստներն հանեցէք որ իրենց բուն զգեստին տեսնենք, զէնքերնին ալ վրաներնէն առէք, ոտուքնին ու ձեռուրնին շղթայի զարկէք եւ աշտարակին ամենէն խորունկ խաւարին բանտին մէջ դրէք:

Անմիջապէս պահապանները չորս կողմէն ներս յարձակեցան, եւ ուխտաւորի զգեստները վրաներնէն հանելնուն պէս՝ սրիկաներուն զրահներն ու զէնքերն երեւցան: Պահապանները զիրենք շղթայի զարնելով խաւարին բանտը դրին:

Երբ որ բանտ մտան, երիտասարդ աւազակն իր ընկերին ըսաւ. Խեղքս չիհասնիր թէ ասպետն ինչ

կերպով մեր վրայ այսպէս մանրամասն տեղեկութիւն ունեցեր է. ինք բան մ'ալ գիտէ կոր, զորն որ ճամբուն վրայ մինակ մենք երկուքնիս մէջերնիս խօսած էինք. գիտէ կոր թէ մտքերնիս դրեր ենք որ իր զգեստներն հագնինք, ասպետ ձեւանանք: Չըլլայ որ առաջնորդնիս ըստ պատահման լեզունիս հասկըցած ու եկած զմեզ մատնած ըլլայ:

Ինչ կ'ըսես դուն ալ, ըսաւ Լուսին. ուրեմն ասիկայ թեւ ունի եղեր, որ հեղեղատն անցնելով պատահաններէն զղեակը մտեր է: Ես միշտ կը գիտէի, վայրկեան մ'ալ աչքս դռնէն չվերցուցի. տպահով եմ որ մեր գալէն վերջը՝ ամենեւին մէկը գղեակին կամրջէն չանցաւ: Ասոր մէջը բնութենէ վեր բան մը կայ. պէտք է որ ասպետը սատանայի հետ դաշինք դրած ըլլայ:

Աս ըսելէն վերջը չար ծերը սաստիկ կատղելով՝ սկսաւ Թէոպալտին դէմ բերնէն զարհուրելի անէծքներ թափել, բարկութենէն փրփրած՝ կ'ըսէր. Աս անօրէն Թէոպալտը բոլոր մեր դժբախտութեան միակ պատճառն է: Իր եղեռնագործութեանց մէջ կոյրցած ըլլալով՝ չէր ուզեր ճանչնալ որ իր գլուխն եկած չարիքներուն պատճառն ինքն է:

Իսկ Օրդոն սկսաւ լալ ողբալ ու իր ընկերին դէմ քանքատել: Երանի՜ թէ, կ'ըսէր, քու տուած վնասակար խորհուրդներուդ ականջ կախած չըլլայի. դուն ինծի ուրախական կեանք պատիւ ու առատութիւն խոստացար. բայց հիմա անարգական մահուքնէ ուրիշ սպասելու բան մը չունիմ: Ինծի կ'ըսէիր որ ըրածնիս դէշ բան չէ. սրտիս մէջէն Աստուծոյ ու մարդկան վախը կ'ուզէիր ջնջել, եւ թէ աս աշխարհքիս թէ՛ անդիի աշխարհքին մէջ իր բանեցուցած արդարութիւնը կը ծաղրէիր: Բայց միշտ ներքին ձայն մը ինծի ատենց հակառակը կ'ըսէր, եւ անգաղար աչքիս տուցեւ կը բերէր որ կամ

աս աշխարհքը կամ անդիի աշխարհք պատիժս պիտի
գտնեմ: . . . Ո՛հ, ո՛հ. ինչո՞ւ խղճմտանացս ձայ-
նին ետեւէն չգացի: Հիմա ժողոված գանձերս ինչո՞ւս
կը ծառայեն: Եթէ հացս ճակտիս քրտինքովը,
բայց համեստութեամբ ու խիղճս հանդարտ պահե-
լով՝ վաստըկէի, հիմա հուան դանուած վիճակէս ա-
ւելի երջանիկ կ'ըլլայի: Բայց հիմա Աստուծոյ ձեռ-
քը զիս յափշտակելով՝ աս խաւարին բանտը նե-
տեց. աս աշխարհքիս մէջ ա՛լ կորսուեցայ: Բայց
կրնամ արդեօք դոնէ անդիի աշխարհքը շնորհք ու
ողորմութիւն գտնել: Երանի՛ թէ իմ ողորմելի օ-
րինակս՝ օգտակար դաս մ'ըլլար զեւթութեան ու կրից
ետեւէ եղող երիտասարդներուն:

Թէ ուրախ ասպետը աւազակները բանտ դնել
տալէն ետեւ՝ անոնց ընկերներն ալ ձեռք ձգելու
պատրաստութիւն կը տեսնէր: Աղէկ մը մթըննալէն
վերջը՝ օտարականներուն համար որոշուած խցին պա-
տուհանին մէջ երեք վառուած ճրագ դնել տուաւ:
Ետքը հաւատարիմ ու խոհեմ դռնապանը՝ ուխ-
տաւորի զգեստ հագած՝ գողերուն ներս մանելու
դրան դիմացի բակին մէջ տասը զինած մարդիկներով
պահուրակեցաւ:

Ասանկով երկայն ատեն սպասեցին, բայց եկող
գացող չեղաւ: Այն գիշերն անցաւ, եւ դեռ տես-
նուող չկար: Սպասողները կամաց կամաց կը սկսէին
համբերութիւննին կորսընցընել, մէյ մ'ալ կամացուկ
մը դուռը զարնուեցաւ: Դռնապանը սաստիկ զգու-
շութիւն ձեւացընելով՝ դուռը բացաւ: Աւազակնե-
րէն մէկը ներս մտաւ, եւ զինքն իր ընկերներէն մէ-
կը կարծելով՝ ցած ձայնով մը հարցուց. Յարմար
ժամանակի՞ն եկանք: — Շատ յարմար, պատառ-
խանեց դռնապանն աւելի կամաց ձայնով: Ան ատեն
ներս մտնող աւազակը դուրս ելաւ ընկերները կան-
չեց, եւ ամէնքն ալ ոտուրներնուն ծայրին վրայ

քալելով ներս մտան. հետերնին ծծումք ու ձիւթ առած էին, եւ ամէն մէկերնին մէյ մէկ սուր ունէր: Ամէնն ալ ներս մտնելէն վերջը՝ դռնապանը դուռը դոցեց, բալլիքը գրպանը դրաւ եւ իրեններուն հետ դրած նշանը տուաւ:

Յանկարծ դղեակին մարդիկը գողերուն վրայ յարձակեցան, եւ զամէնքն ալ դիւրաւ բռնեցին, վասն զի անոնք այլայլութենէն ու շփոթութենէն եւ ոչ սրերնին կրցան քաշել: Նոյն ատեն երեւցաւ Թէոպալտ ասպետն ալ, եւ ահաւոր ձայնով մը հրամայեց որ զիրենք շղթայի զարնեն ու բանտ դնեն, որպէս զի հոն իրենց չարագործութեանց պատիժը կրեն: Ծառաներն անմիջապէս աս հրամանն ի գործ դրին:

Ասպետն աս յաջող ելքն իր ամուսնոյն ու աղջկանը ծանուցանելէն ետեւ՝ ըսաւ. Ահաւասիկ աս է չարագործաց վախճանը. չարագործն իր գործքովը կը բռնուի, եւ ուրիշներուն համար լարած որոգայթին մէջ ինք կ'իյնայ:

Է. ՉԻՒԽԱՆՈՅ ՏԻՂ:

Ինչպէս քիչ մը յառաջ տեսանք, աս բաներս Փալքենպուրկ եղած ատեն՝ Հոհենպուրկի դղեակին մէջ Ռոգալինտ արիկնն ու Յուլիանէ՝ անձկութեամբ եւ սրտի դողով լուր առնելու կը սպասէին, ամէն բոպէ՝ իրենց տարւոյ մը պէս կու դար: Մինչեւ առտու եւ մինչեւ կէսօր աս կերպով անցընելէն ետեւ՝ մէյ մ'ալ Յուլիանէն՝ որն որ ամէն հինգ վայրկեան մէյ մը պատուհան կը վազէր որ նայի թէ արդեօք եկող մը չկայ, հեռուէն քանի մը ձիաւոր ու կառք մը տեսաւ, որ վազելով դէպ իրենց կու դային: Կարծես թէ սրտին մէջ աղդեցութիւն մ'եղաւ որ եկողները Թէոպալտ ասպետն ու իր ընտանիքն է, ուստի եւ մօրն աղաչեց որ դիմացին երթան:

Իրօք ալ անոնք էին: Թէոպալտ, Օդդիլիա եւ

Ագնէս առտուանց կանուխ ճամբայ ելած էին, որ երթան իրենց ազատութեան լուրը անձամբ տանին, եւ անձամբ շնորհակալ ըլլան իրենց ազատիչներուն։ Ասպետը՝ տիկնայքը տեսնելուն պէս՝ շուտ մը ձիէն վար իջաւ, Օդդիլիա եւ Ագնէս ալ կառքէն դուրս ելան, եւ երեքը մէկտեղ եկան իրենց ազատիչներուն շնորհակալութիւննին յայտնեցին։ Ամէնքն ալ հաւասար ուրախութեան մէջ էին, եւ այսպէս իրարու ուրախակից ըլլալով եւ պատահածներուն վրայ խօսակցելով դղեակը գացին։

Սեղանի առէն թէոպալտ արծաթէ գաւաթն առաւ, գինի խմեց Յուլիանէին կենդանութեան համար, որն որ աղաւնոյն ձեռքով նամակ խրկելու խորհուրդ տալովը զամէնքս ալ ազատեց, ըսաւ։ — Չէ, տէր ասպետ, պատասխան տուաւ պարկեշտ Յուլիանէն կարմրելով, ձեր ազատութեան սկզբնապատճառն ես չեմ. աս պատիւն Ագնէսին տալու է, որովհետեւ ինք անդղէն հալածուած աղաւնին քովն առնելովը եւ ետքը նոյն իրեն սիրելի թռչունն ինծի պարգեւելովը աս երջանկութեան պատճառ եղաւ։

Աստուծոյ շնորհակալ ըլլանք, ըսաւ Ռոզալինտ, որ մեր զաւիրներուն բարի բնութիւն մը տուեր է։ Բայց զգուշացէք, անդիկներս, որ յաջողութեան արդիւնքը բոլորովին ձեզի չսեպհականէք, որովհետեւ աս որք Լէոնարտոն ալ ձեզի չափ դործակից եղած է աս դործքիս, ինչու որ իր սէրն ու երախտագիտութիւնը ցուցնելու համար՝ այնպէս շուտով ու ինքը զինքը հիւանդանալու եւ մեռնելու վտանգի մէջ դնելով՝ այնչափ երկայն ճամբայ ըրաւ։

Աս ստոյգ է, ըսաւ ասպետը, եւ արծաթէ գաւաթը նորէն լեցրնելով՝ Լէոնարտոյին տուաւ ըսելով Առ, իմ քաջ բարեկամս, խմէ. ասկից վերջը ես հոգիւր տանիմ որ դուն զինուորական արուեստին մէջ յառաջ երթաս. քու քաջութիւնդ, հաւատարմու-

Թիւնդ, տիրասիրութիւնդ զքեզ օր մը ասպետութեան աստիճանն հասնելու արժանի կ'ընեն:

Իսկ Օդդիլիան ըսաւ. Նաեւ մեծասիրտ ու բարերար Ադալթիկ ասպետին յիշատակին համար ալ գինի մը խմենք: Աս ուրախութեան մէջ իրեն ալ երախտագէտ ըլլալու ենք, վասն զի եթէ որ ինք Աէնարտոյին վրայ զթալով քովն առած չէր ըլլար նէ՝ հիմա մենք ի՞նչ կ'ըլլայինք: — Ո՛հ, սաուգիւ, պատասխանեց Յուլիանէին մայրը, իմ հանգուցեալ երկանս՝ խեղճ որբիմ՝ ըրած բարերարութեան համար բիւրապատիկ վարձք ընդունեցանք, զձեզ աս սոսկալի վտանգէն ազատած տեսնելով: Բայց դուք ալ, ազնուասիրտ ասպետ, ինծի եւ իմ աղջկանս քիչ բարերարութիւն չըրիք: Ան վեհանձնութիւնը՝ որով զմեզ ընդունեցաք եւ թշնամիներնուս ձեռքէն ազատեցիք, չէր կրնար առանց վարձուց մնալ: Դուք զմեզ ազատեցիք, Աստուած ալ զձեզ ազատեց. նոյնպէս նաեւ զՕդդիլիան եւ զԱդնէսը՝ իրենց մեղի ցուցուցած սիրոյն համար՝ Աստուած վարձատրեց: Աստուծոյ անունն օրհնեալ ըլլայ:

Այնպէս է, ըսաւ Թէոպալտ, ինչպէս ամէն առիթներու մէջ նոյնպէս հոս ալ պէտք է որ Աստուծոյ շնորհակալ ըլլանք: Ի վերայ այսր ամենայնի եւրախտագէտ ըլլալու ենք նաեւ ան ազնուական անձինքներուն՝ որոնք Աստուծոյ ձեռքը միջնորդ կ'ըլլան: Սաուգիւ անկարելի էր որ ես իմ դղեակս կործանմանէ պահէի. ուստի իմ սրովս գլուխ տանիլ չկրցածս՝ Յուլիանէն աղանոյն օգնականութեամբն ըրաւ: Անոր համար թէ տկար թէ զօրաւոր ըլլողները, կանայք եւ տղաք՝ առիթն եկած ատեն՝ կրնան շատ բարի դորձքեր գործել, բաւական որ կամք ունենան, եւ միամտութեամբ Աստուծոյ վստահին, ինչպէս որ Ռոզալինտն եւ Յուլիանէն ըրին:

Ասոր վրայ քիչ մը լուռ կենալէն ետեւ՝ ասպետն

ըսաւ . Որովհետեւ իմ դղեակս կայսրութեան սահմաններուն նախապարիսպներէն մէկն է, անոր համար Յուլիանէն առանց թրոյ օգնականութեան աս հարկաւոր ամրոցը կործանմանէ պահելով մեծ եւ երեւելի գործք մը գործած է : Արդ կ'ուզեմ աս ամէն բան կայսեր պատմել եւ իրմէ խնդրել որ ինք Հոհենպուրկի դղեակին ասպետուհին եղած ատեն՝ իր զինադրոշմին մէջ բերանը ձիթենույ ճիւղով ճերմակ աղանի մ'ալ կարող ըլլայ դնել :

Հատ աղէկ մտածեցիր, բարեկամ, պատասխան տուաւ Օդդիլիան : Բայց ես կը բաղձամ հիմակուրնէ իրեն փոքր յիշատակ մը տալ : — Մօրը նշան ընելովը՝ Ազնէս դուրս ելաւ, եւ շուտ մը ետ դարձաւ աղանին ձեռքը, զորն որ հետը բերած էր, բայց մինչեւ նոյն ատեն չէր ցուցուցած : Գեղեցիկ թըռչունը՝ կտուցին մէջ ադամանդներով զարդարուած ձիթենույ ճիւղ մը բռնած՝ եկաւ Յուլիանէին ձեռքին վրայ նստեցաւ : Սիրելի աղջիկս, ըսաւ Օդդիլիան, ընդունէ աս ձիթենույ ճիւղը իբրեւ երախտագիտութեան թեթեւ ցոյց մը եւ իբրեւ մեր ազատութեան յիշատակը : Պզտիկութեանս ատեն՝ մայրս ասիկա ինծի տուած էր, եւ խօսք մ'ալ զրուցած էր, զորն որ երբեք չմոռցայ եւ այսօր մեր դէպքովն աւելի եւս հաստատուեցաւ : Ահաւասիկ նոյն խօսքը .

Յոյսըդ բոլոր յԱստուած դիր,
 Վրտանդ մ'ալ քեզ չիհասնիր .
 Չընես չարիք կամ վընաս
 Ըրէ բարիքն որ կըրնաս :
 Չարն՝ անպատիժ չիմընար
 Լաւ գործն առնու վարձք արդար :

Բ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎՈՒՏՈՐՆ

Կ Ա Մ

ԶԱՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՎՆԱՍԸ

ՊԱՐՈՒՆ ՌԻՔԵՐԴՈՍ Մակոնի վաճառականութեամբ ժողոված մեծամեծ հարստութիւններովը Հնդկաստանէն իր հայրենիքը դառնալով՝ Անգղիայի Եորկ գաւառը գեղի մը մէջ աղուոր տուն մը գնեց ու հոն կը բնակէր իր ամուսնոյն ու երկու մանչ զաւակնեւրուն հետ՝ որոնցմէ մէկը տասուիրեք ու մէկալը տասնութեկ տարւան էին։ Աս խեղճերը՝ մինչուկ նոյն ատեն Հնդկաստանի կողմերը պատեհ առիթ չգտնուելով՝ աղէկ կըթուլթիւն չէին կրցած ստանալ, անոր համար խնամօտ հօրերնուն առջի փոյթն աս եղաւ որ քաջ դաստիարակ մը գտնէ, որովհետեւ կը վախնար զիրենք դպրոց տալ, եւ կ'ուզէր որ միշտ իրեն ու մօրերնուն քովն ըլլան, որն որ հիւանդօտ ալ ըլլալով տղոցմէն զատուիլ չէր ուզեր։

Պ. Մակոնին շատ ստակ խոստացաւ թէ որ աղէկ վարպետ մը գտնուի, բայց շատերուն մէջէն՝ որոնք աս բանիս իրենք զիրենք կ'առաջարկէին, չգտնուեցաւ մէկը՝ որ վարպետի մը հարկաւոր եղած ամէն պայմաններն ու կատարելութիւններն ունենայ։ Իր տնէն քիչ մը հեռու արքունի ճամբուն վրայ գեղ մը կար. օր մը 25 տարւան երիտասարդին մէկը աս գեղը հասնելով մեծ պանդոկն իջաւ. վրան գլուխը շատ մաքուր էր, պանդոկին մէջ ամսու մը համար տեղ բռնեց ու ստակը վճարեց։ Բոլոր իր կահը պարկ մըն էր, բայց ինչպէս ըսինք, մաքուր հագուած ու պատուական քարէ աղուոր ու մեծագին մատնի մ'ալ մատն անցուցած էր. շատ քաղաքավար ու ազնուաբարոյ ու քաղցր բնութիւն ունէր Յովհաննէս Վուտսըն (ասանկ կը կոչուէր աս

օտարականը), որով եւ քիչ ատենի մէջ մեծ անուն
 հանեց, թէպէտեւ շատ քիչ մարդու հետ կը տես-
 նուէր: Պ. Մակոնին՝ որ շատ անգամ մօտ գեղը
 զօսանքի համար կ'երթար ու նոյն պանդոկը կ'իջ-
 նար, դիպուածով մը Վուտսընին հետ տեսնուեցաւ:
 Անոր կատարելութիւններն ու խելացի խօսքերը, ո-
 ռոնցմով կը ցուցնէր որ գլխէն շատ բան անցած ու
 աղէկ կրթուած մարդ էր, զինքը շատ սիրելի ըրին
 Պ. Մակոնին, ուստի եւ օր մը իր տունը հրաւիրեց

Վուտսըն աս հրաւերն ընդունեցաւ ու Պ. Մա-
 կոնին ալ աւելի եւս իր հիւրին խորին գիտութիւնն
 ու իմաստութիւնը փորձելու երկար ատեն ունեցաւ:
 Օր մը երբ որ անոր հետ իր տղոցը յարմար դաստիա-
 րակ դասելու վրայ կը խօսէր, Վուտսըն առաջարկեց
 որ ինք աս պաշտօնը յանձն առնէ: Պ. Մակոնին
 ասիկայ իրեն մեծ բախտ մը սեպելով՝ առջեւը դրաւ
 մէկիկ մէկիկ ան ամէն պայմանները, որոնցմով կրնար
 իր տունը մտնել: Պայմանները շատ յարմար ըլլալով
 Վուտսըն յանձն առաւ, եւ իր կողմանէ ուրիշ պայման
 չդրաւ, բայց եթէ աս որ իր ընտանեացն ու նախ-
 ընթաց կենացը վրայ հարցում չըլլայ: Թէպէտ աս
 պայմանը շատ հետաքրքրական բան էր, բայց Պ.
 Մակոնի չընդգիմացաւ, եւ խոստացաւ որ շատ ճշ-
 դութեամբ իր աս բաղձանքը կատարելու կը ջանայ:

Վուտսըն աս ընտանեաց անգամ ու քիչ ատենի
 մէջ իր աշկերաններուն սիրելի եղաւ, ու մեծ համբաւ
 հանեց: Պ. Մակոնին զաւկները իրենց դաստիա-
 րակին դասերէն շատ օգուտ քաղեցին, եւ մէկ ու
 կէս տարւան մէջ անանկ յառաջ գացին, որ իրենց
 հասակակիցներուն մէջ իրենցմէ աւելի բան գիտցող
 չկար: Պ. Մակոնի օր աւուր վրայ աւելի գոհ կ'ե-
 րեւար ասանկ դաստիարակ մը ընտրելուն. իր աչքին
 ուրիշ բան անհաճոյ չէր երեւար, բայց եթէ Վուտ-
 սընին արտմութիւնը, որն որ կը տեսնուէր թէ բնա-

կան չէ: Բայց ասոր վրայ ամենեւին բերան չէր բանար՝ վռտսորնին բաղձանքին նայելով, որ իր ինչ մարդ ըլսալը կ'ուզէր գաղտ պահել: Ասանկով երեք տարի անցաւ, ու միշտ նոյն բաները կը տեսնուէին, այս ինքն՝ զաւկըններուն յառաջագիմութիւնը, հօրերնուն գոհութիւնն ու վռտսորնին տրտմութիւնը:

(Օ)ր մը երբ որ վռտսորն իր աշկերտները գլուխը ժողլած կը նստէր, նոյն զեղը անծանօթ զգեստով սուրհանդակ մը հասաւ, որն որ դաստիարակը կը փնտռէր: Վռտսորն սուրհանդակն որ տեսաւ՝ երեսին գոյնը նեաեց, բայց սուրհանդակը շատ պատուով ու յարգութեամբ անոր նամակ մը տուաւ: Վռտսորն նամակը կարդալէն ետեւ՝ Լաւ է, դուն գնա, ըսաւ. աս խօսքն ու սուրհանդակին ձիուն զարնելն ու սրանալը մէկ եղաւ:

Երկրորդ առտու վռտսորն տանը մէջէն աներեւոյթ եղած էր: Տնեցիք վախցած ու սարսափած էին. Մակոնիին զաւկըններուն մեծ ցաւն ու տրտմութիւնը չիկրնար խօսքով պատմուիլ, որովհետեւ քանի որ տարիքնին կ'առնէին, այնչափ աւելի իրենց դաստիարակին վրայ սէրերնին կ'աւելնար: Իր խուցը ուրիշ բան չգտնուեցաւ, բայց եթէ իր պարկն ու Պ. Մալանիին գրուած նամակ մը: Մակոնի բացաւ նամակն ու կարդաց. Թողութիւն ըրէ, ազնիւ Պարոն, որ առանց հրաժարական ողջոյն մը տալու՝ հրամանոցատուներ թողուցի. բայց ինչ ընեմ, արտաքոյ կարգի հարկաւոր բան մը պատահեցաւ, որմէ աս կերպով ձեր տունը թող տալու ստիպուեցայ: Լացէք, լացէք ինծի հետ մէկտեղ ասանկ ողորմելի ու ապերջանիկ անձս, որ պարապ տեղ խղճի հանգարտութիւնը նորէն ստանալու աշխատեցայ: Ասկից աւելի բան հիմակու հիմա չեմ կրնար զրուցել: Ար յուսամ որ վեց ամսէն ետ կը դառնամ, ու զաւկըններնուդ կրթութիւնը յառաջ տանելու կը սկսիմ:

Բայց թէ որ չեմ գառնար, ան ատեն կ'իմանաք թէ ո՞վ է եղեր ան ողորմելին, որ այնչափ տարի ձեր քովը հիւրի պէս կեցաւ: Իմ պարկիս մէջ զաւկըններն ու համար պզտիկ յիշատակ մը թողուցեր եմ: մնացածն աղքատաց համար է, կ'աղաչեմ անոնց բաժնէիք: Իմ վարձքս ալ, որն որ չորս տարիէ ի վեր չեմ առած, ձեզի կը յանձնեմ, բարի գործքի մը գործածեցէք: Ինծի հարկաւոր չէ:

Ասոր վրայ Պ. Մակոնի շատ զարմացաւ, ու արտում տխուր կը կենար, եւ ոչ բերանն անգամ կը բացուէր: Պարկին մէջ իր զաւկըններուն գրուած նամակ մ'ալ գտնուեցաւ, որուն մէջ Առատըն խմատուն խրատներ կու տար իր աշկերաններուն, եւ անոնց կը ցուցնէր թէ ինչ ճամբայ պիտ'որ բռնեն, երբ որ քիչ մը ետքը ընկերութեան ու գործքի մէջ մտնելու ըլլան: Ազնիւ քարերով զարդարուած երկու ոսկի ժամացոյց ալ կար, որոնց վրայ Առատընին պատկերը նկարուած էր, ասոնք իր երկու աշկերաններուն համար որոշուած էին: Իր ամէն զգեստներն ու գլքերը եւ իր պատուական մատնին ալ՝ որն որ միշտ մատը կը կրէր, աղքատաց թող արուած ըլլալով՝ ծախեցին եւ աղքատներուն բաշխեցին:

Անցաւ վեց ամիսը, բայց եկող գացող չեղաւ, անցաւ ինն ամիս ու մէկ տարի, բայց Առատըն չերեւցաւ, եւ ոչ ալ վրան լուր մը կըցան ունենալ: Աս միջոցին Պ. Մակոնիին խաթունը մեռած էր, եւ ինք Առատընին դարձէն յուսահատելով՝ միտքը դրաւ որ զաւկընները կըթուելու եւ իրենց ուսումը լմնցընելու համար երկու տարի ալ գպրոց մը դնէ: Աս երկու տարին ալ անցնելէն ետքը՝ ուղեց որ Խաւիւղայի ու Գաղղիայի մէջ ճամբորդութիւն մ'ընեն, որպէս զի դրսի երկիրներու մէջ պտըտելով ու վաճառան ազգերու սովորութիւններն ու բարքը ճանչնալով եւ միանգամայն բնութեան ու արուեստի գե-

ղեցկութիւնները տեսնելով, մտքերնին բացուի ու իրենց հարկաւոր ծանօթութիւնները ստանան:

Արդ երկու երիտասարդները դայեակով մը եւ զանազան յանձնարարութեան թղթերով ճամբայ ելան: Երկու ամսու չափ Փարիզ կենալէն ետքը՝ թողուցին ան մայրաքաղաքը ու Գաղղիայի հարաւային կողմերը սկսան պտտիլ, մտքերնին դրած էին որ Լիւփոնոյին վրայէն Հռոմ անցնին, եւ ետքը Նէապոլիս երթան: Երբոր Մարտիլիա կը մօտենային, մէյ մ'ալ գիշերը քանի մը գողեր վրանին ինկան, եւ իրենց բոլոր աղին ու կահն առնելէն ետքը՝ քսակնին ու ժամացոյցնին ուղեցին: Պարապ էր անոնց դէմ կենալ. ուստի եւ ուղելով չուղելով հնազանդեցան ու հանեցին տուին: Գողերէն մէկը ժողվեց առաւ աս ամէն բանը. բայց ան ժամացոյցներուն նայելով՝ ընկերներէն մէկը կանչեց, եւ անոր հետ խել մը ատեն ծածուկ խօսելէն ետքը՝ նորէն կառքին մօտենալով՝ Պարոններ, ըսաւ, աս ժամացոյցներն որմէ՞ առած էք, ո՞վ տուաւ ձեզի ասոնք, կը ճանչնա՞ք ան անձը՝ որուն պատկերը ասոնց վրայ նկարուած է: — Հրամեր ես, Պարոն, ըսին Մակոնիին տղաքը, մեր վարպետը մեզի տուած է, ու վրայինը իրեն պատկերն է. ո՞հ եթէ գիտնայիք թէ սրչափ սիրելի է մեզի իր յիշատակը, աս ժամացոյցները ձեռուրներնէս չէիք առներ: — Ստուգիւ ալ չենք առներ, կրկնեց գողը. առէք ձեր քսակները, ժամացոյցներն ու ամէն ունեցածնիդ: Ընկեր, պոռաց, բեր ամէն առածներդ, դիր կառքին վրայ, ու թող որ մօտ գեղն երթայ, բայց դուք, տեսնա՞ք իմ, շնորհք ըրէք մեզի հետ եկէք... մի վախնաք ձեզի բան մը չենք ըներ... , ձեզ մեր մեծին պիտի տանինք. անիկա ձեր հին բարեկամն ու ճանչուորն է եղեր, ու զձեզ շատ հաճութեամբ պիտի տեսնէ:

Ա՞յ կրնար ըլլալ ասիկայ, բայց եթէ Վուտորն:

Մականիին որդիքն առանց վախճալու գողերուն ետեւէն գացին անտառին ներսի կողմերը, մինչուկ եկան հասան մէկ հին ու փլփլկած դղեակ մը: Հոն գողերէն մէկը հրացան մը պարպելով նշան տուաւ, եւ դադառուկ դուռ մը բացուելով՝ ներս մտան, ու եկան ամէն տեսակ կարասիքով յարդարուն խուց մը, ուր երբ որ ծանչցան իրենց հին վարպետը, անմիջապէս անոր փիղը պլուեցան ու լացին. մոռցան ալ անոր աւազակապետ ըլլալը, ուրիշ բան մտքերնէն չէր անցներ, բայց եթէ որ իրենց տղայութեան սիրելի դաստիարակը տեսան: Ան դղեակին մէջ մնացին բոլոր գիշերը. իրիկուան կերակրոյ ատեն Առաւ սըն, որ սովարականէն աւելի տրտում էր, արցունք թափելով պատմեց իր պատմութիւնը:

Դէպէտ եւ ինծի շատ դժուար ու շատ ցաւալի բան է, ըսաւ, իմ կենացս ընթացքն ու գլուխս եկած բաները մէկիկ մէկիկ պատմել, բայց պէտք է որ պատմեմ, վասն զի խոտացած եմ ձեր հօրը ծանուցանել, թէ ո՞վ էր ան ողորմելին՝ որ այնչափ ատեն տունն ընդունեցաւ, եւ դարձեալ կ'ուզեմ որ իմ գլխէս անցած տրտմալի դէպքերը ձեզի օրինակ ըլլան՝ որ զգուշանաք եւ ուղիղ ճամբէն դուրս չելէք: Իմ անունս Լուդովիկոս Տիւվալ է. Նորմանտիայի հարուստ ազնուականի մը զաւակ էի. ծնողքս ինծի մեր ընտանեաց ու հարստութեան վայել կրթութիւն մը տուին: Խեղքս միտքս առաքինութեան գործքերու ալ մնլութեան ալ հաւատարմութեան բաց էր, չարն ու բարին կը հասկընայի: Մէկ քանի չար ընկերներս զիս գլխէ հանեցին ու աւրեցին: Ան ատեն ներն ալ հայրս զիս ինք իր գլխուս փաթիղ խաւրեց որ հոն ուսմունքս լմնցընեմ: Նոյն տեղը շատ սխալեցաւ հայրս, որովհետեւ ինծի պէս երիտասարդ մը իր քովէն բոլորովին բաժնեց ու քովս խոհեմ ու հասուն մարդ մը չդրաւ: Ինծի ստակ պակաս չըլ-

լալով՝ ան մայրաքաղաքին ամեն զուարճութիւններուն եւ ուրախութիւններուն մէջ կրնայի մտնել. միանգամայն շողոքորթներ ու չար ընկերներ ալ չէին պակսեր: Երբ որ միտքս կու գայ, կը դողամ ու կը սարսափիմ, երբ որ կը յիշեմ որ առաքինութեան ծաղիկն արդէն իմ սրտիս մէջ ունենալով, ինչպէս եղաւ որ կամաց կամաց, ոտք ոտք յառաջ երթալով, վերջին աստիճան անպիտանութեան հասայ, եւ հիմա աւազակներու գլուխ եղած կը գտնուիմ:

Հայրս զոհ եղաւ վերջին յեղափոխութեան, որ հայրենիքս ապականեց. բոլոր իր ունեցածը տէրութիւնն առաւ, որով ես ալ վերջին ողորմելութեան հասայ: Աս բաւական էր ինծի որ դառնամ եւ առաքինի կեանք մը անցընելու սկսիմ: Իմ գիտցածովս ու սորվածովս կրնայի հացս գտնել: Բայց դժբախտութեամբ ճանչուորութիւն ունէի քանի մը անանկ չար ընկերներու հետ՝ որոնք, ինչպէս ինծի կ'երեւար, ուտելու հաց չունենալով՝ աւազակութիւն կ'ընէին, ես ալ գացի անոնց մէջ խառնուեցայ. մեր գունդը շուտ մը մեծցաւ, եւ ես գլուխ ընտրուեցայ:

Վանի մը տարի անցնելէն ետքը՝ մերիններէն շատերը տէրութեան ձեռքն ինկան, իսկ մնացածներն ասդին անդին ցրուեցան փախան: Ես ալ Անգղիա անցայ, անունս ալ փոխեցի Յովհաննէս Վուտորն դրի, ու ձեր տունն ընդունելութիւն գտայ: Հոն լաւ ու բարեպաշտ ընտանեաց մէջ՝ ձեր կրթութեանը զբաղելով եւ չար ընկերներէն հեռու ըլլալով, պէտք էր որ սրտիս մէջ անցած գացած կեանքիս վրայ զղջումս աճէր. որչափ անգամ առաջագորութիւններ դրի որ ալ առաքինութեան ճամբէն դուրս չելլեմ: Սակայն քանի մը տարի ետքը իմ հին ընկերներս՝ Գաղղիայի հարաւային գին ցրուած գունդը նորէն կարգի դնելով, թղթով մը զիս կը կանչէին, որ նորէն գամ ու իրենց գլուխ ըլլամ: Ան եղեռ-

նաւոր թուղթը՝ զորն որ անոնցմէ սուրհանդակի զգեստ մտած ծպտեալ մարդ մը՝ ձեր դեղի տունը ինծի բերաւ, ամէն առաջադրութիւններս տալին ու վրայ բրաւ: Հնուցմէ դէշի ստացած ունակութիւնս յաղթեց ինծի, ու մէկանց թողուցի ձեր ընտանիքը:

Ո՛վ իմ սիրելիքս, եթէ հեղ մը կարող բլաք գիտնալ որ աս երեք տարւանս մէջ ինչ սրտի մաշուկ կրած եմ, ինծի հետ մէկտեղ ասանկ չար օրինակի ու երիտասարդական թեթեւամտութեան զոհ եղած մարդու մը վրայ լալէն չէք դադրիր: Առողջութեանս կողմանէ ալ աղէկ չեմ. քիչ մը ետքը կեանքս լմրնայ ու Աստուծոյ անաչառ դատաստանին առջեւն ելլեմ նէ, ինչ պատասխան պիտի տամ, որչափ սոսկալի անէծքներ իմ վրաս պիտի չկարդամ:

Ասոնք ըսելով խեղճ Տիւվալ աչուքներէն հեղեղի պէս արցունք կը թափէր: Պարապ տեղ կ'աշխատէին իր աշկերտները զինքն համոզելու, ըսելով որ աս զղջումը շատ օգտակար կրնայ ըլլալ: Ինք բերնէն խօսք մը չէր կրնար հանել. շատ անգամ անոնց փաթթուելէն ետքը՝ խուցը քաշուեցաւ. նոյնպէս Մակոնիին որդիքն ալ պառկելու դացին:

Երկրորդ օրը առտուանց կանուխ Տիւվալ իր ձեռասուն աշկերտներուն խուցը մտաւ: Ելէք, ըսաւ, իմ սիրելիներս, ելէք մօտաւոր դեղը դացէք՝ ուր որ կառքերնիդ կեցած է, իմ մարդիկներէս երկու հօգի կու տամ, որ մինչեւ արբունի ճամբան ձեզի առաջնորդեն: Մակոնիին տղաքը սարսափած մնացին երբոր անոր երեսը ճեփ ճերմակ ու տփփոյն, աչուքները ներս դացած տեսան, դէմքին այլայլութիւնը սրտին մէջ քաշած նեղութեանը հայլին էր: Ո՛վ սիրելի վարպետս, ըսաւ մէջերնէն մէկը, շատ սրբամաշուկ կը կրէք. ո՛հ, կրնամ արդեօք ձեզի օգնութիւն մ'ընել: — Գուցէ կրնաք, ըսաւ Տիւվալ. դուք աղէկ քնացեր էք, ինչու որ քունը միայն չարագործ-

ներէն կը փախչի, ես բոլոր աս գիշեր արթուն էի, ինծի հետ կը պատերազմէի, բայց վերջապէս Աստուծով յաղթեցի: Մարտիլիա գացէք, հոն նաւ մը բռնեցէք, մինչեւ շաբաթ իրիկուն սպասեցէք ինծի, նաւը պատրաստ ըլլայ ճամբայ ելլելու, . . . կը յուսամ որ մինչուկ ան ատեն Մարտիլիա կ'ըլլամ, . . . մէկտեղ ճամբայ կ'ելլենք, ու վերջապէս ալ կը գտնեմ ան սրտի խաղաղութիւնն՝ որն որ չէի յուսար երբեք ունենալ: Զգոյշ կեցէք որ չըլլայ թէ ասոր վրայ նշան մը ցուցնէք իմ մարդիկներուս. թէպէտ ինծի կուրակերպ կը հնազանդին, ու զիս շատ կը սիրեն, բայց եթէ իմանան որ փախչելու միտք ունիմ, ձեռքերնէն ազատելու յոյս չկայ: Երթաք բարով, . . . կամ շաբաթ իրիկուն կը տեսնուինք, եւ կամ ալ ամենեւին ոչ:

Մակոնիին որդիքը, սրտերնին ելած ու տրտմած, բայց իրենց վարպետը տեսնելու եւ իրենց հետ մէկտեղ տանելու յուսով իրենք զիրենք մխիթարելով, ճամբայ ելան ու երկու ժամէն ետքը իրենց կառքին հասան: Նոյն իրիկունը (չորեքշաբաթի էր) հասան Մարտիլիա, ու երկրորդ օրը նաւ մը բռնեցին դէպի Ղիվոսոյ, ամէն բան անանկ կարգի դրին որ ամէն բոլոր պատրաստ էին ճամբայ ելլելու: Երկու օր անցնելէն ետքը, շաբաթ իրիկունն ալ կը մօտենար, բայց Տիւվալ չերեւցաւ: Տրտում ու տխուր՝ խորունկ մտածելով սկսան դէպի ան կողմերն երկննալ, ուստի կը յուսային որ կու գայ. հազիւ թէ քաղքէն դուրս ելած էին, մէյ մ'ալ ինչ կը նայիս, մէկ քանի գեղացիներ ուռիի (սեփիւսի) կապոյններէն դադաղ (ճաղ) մը շինած ու վրան խորունկ խոցուած մարդ մը դրած՝ կը տանէին: Մօտեցան անոնց ու ճանչցան իրենց տղայութեան բարեկամը, որ արիւնջուայ եղած նուազած կը պառկէր. Չարագործ Տիւվալին աւազակներէն վիրաւորեր է, ըսաւ անոնց գեղացիներէն մէկը. մէկդի գացէք, թող տուէք որ վազենք

Դ. Ս Ո Խ Ա Կ

Կ Ա Մ

Ե Ր Ա Խ Տ Ա Գ Ի Տ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ա. Հովի- Կղայ:

ԱՊՐԻԼԻՆ վերջերը Սդեոնֆելտի կոմսուհին՝ իր որդւոյն եւ երկու աղջկանցը հետ կառքով իր երկիրները կ'երթար, որ գարնան գեղեցիկ օրերն հոն անցընէ: Ճամբան կառավարը շփոթելով՝ անտառի մը մէջ մոլորեցաւ, եւ որովհետեւ գետինը շատ խորտուբորտ էր, կառքը մեծ դժուարութեամբ քիչ մը տեղ յառաջ երթալէն ետեւ՝ անուին մէկը կոտրեցաւ: Ճամբորդները կառքէն վար իջան: Բայց կոմսուհւոյն սիրտն աս դժբախտութեան վրայ շատ նեղացաւ եւ այլայլեցաւ, վասն զի արեգակը մարը մանելու մօտ էր: Օրիորդները սաստիկ հոգի մէջ էին, վախնալով որ գիշերն անտառին մէջ պիտի անցընեն: Կոմսիկը թէպէտեւ զանոնք հանդարտցընելու կ'աշխատէր, բայց պարապ տեղ: Անխոհեմ կառավարը նեղ մտած՝ ճամբաներուն գէշութեան վրայ կը բարկանար, եւ ինչ ընելիքը չէր գիտեր:

Սէյ մ'ալ տեսան որ անդիէն հովիւ տղայ մը վազելով դէպ իրենց կու գայ: Տղան քաղաքավարութեամբ մը իրենց բարեւ տալէն ետքը՝ Տիկնայք, ըսաւ, մի հոգաք. եղած դժբախտութեան ճարը դիւրին է, կոտորած անիւը մօտաւոր գեղին մէջ կրնայ դիւրութեամբ շինուիլ, հոն ճարտար կառագործ մը կայ: Աս ճամբան զձեզ շուտ մը հոն կը հանէ: Կառագործը քիչ ատենի մէջ կառքն այնպէս մը կը նորոգէ, որ կարող ըլլաք ճամբանիդ յառաջ տանիլ:

Աս խօսքերէն ետքը՝ բան մը փնտռելու պէս՝ չորս կողմը սկսաւ նայիլ, եւ ուրախութեամբ՝ Ահա՛ ասիկ փայտ մը, ըսաւ, որ կառքը բռնեցընելու շատ

աղէկ կու գայ, եւ ասով կառքը կամաց կամաց մինչեւ գեղ կրնայ երթալ: Ստուգիւ կառքով հոն երթալու ճամբան թէ գէշ է եւ թէ շատ ատեն հարկաւոր է, բայց ուրիշ ճար չկայ: Ի վերայ այսր ամենայնի թէ որ կը հաճիք նե՛ թող կառավարը կառքով երթայ, եւ ես զձեզ անտառին մէջէն անանկ ճամբէ մը տանիմ, որ չէ թէ մինակ գեղեցիկ ու զուարճալի է, այլ նաեւ շատ ալ կարճ:

Աոմսուհին աս խօսքին հաւանելով՝ տղան շուտ մը գնաց փայտը բերաւ, եւ կառավարին օգնելով՝ չուսնով մը կառքին կապեցին, որով կրցաւ կամաց կամաց ան խորտուբորտ ճամբէն երթալ: Իսկ կոմսուհին եւ իր զաւկրները տղուն հետ մէկտեղ գեղեցիկ վտակի մը քովէն՝ զանազան ծաղիկներով զարդարուած գալարածեւ ճամբէ մը սկսան յառաջ երթալ:

Վիշ մը քալելէն ետեւ՝ մէկէն սոխակ մը անուշ ու քաղցր ձայնով սկսաւ երգել: Ամէնն ալ կանկ առին, որ կարենան աղէկ մը մօտիկ ընել: Աոմսուհին եւ իր զաւկրները ծառի կոճղի մը վրայ նստեցան: Ամէն կողմ հանդարտ եւ խաղաղ էր. իրիկուան քաղցր հովէն շարժած տերեւներու թեթեւ խորշափելէն, եւ յստակ առուակի մը կարկաշելէն ուրիշ բան չէր լսուեր:

Արբ որ սոխակը լռեց՝ կոմսուհին սաստիկ զմայլած ըսաւ. Տէր Աստուած, աս ի՞նչ սիրուն երգ էր: Հարիւր ֆիօրին կու տայի որ մեր գեղի պարտիզին մէջ ասանկ թռչուն մ'ունենամ: Քաղաքը շատ անգամ ասանկ սոխակներու երգեր լսած եմ, բայց ի՞նչ տարբերութիւն: Հոս լռիկ անտառին մէջ՝ որ լուսինն իր արծաթափայլ ճառագայթները երկնից ընդարձակ կամարին մէջ կը սկսի ծագել, որ երեկոյեան աստղը՝ պայծառ թաղուհւոյ մը պէս՝ իր անհամար ընկերներուն մէջէն կը բարձրանայ, հոս՝ գեղեցիկ

բնութեան ծոցը՝ սոխակին սքանչելի երգն այնպիսի
զմայլեցուցիչ ու քաղցր բան մըն է, որ զիս սաստիկ
շարժեց։ Այո, կը կրկնեմ ու դարձեալ կը կրկնեմ,
շատ սիրով հարիւր ֆիորին եւ աւելի եւս կու տայի,
որպէս զի մեր գեղի տան պարտիզին մէջ աս տեսակ
թռչուն ունենամ։

Այնպէս, ըսաւ տղան. հարիւր ֆիորինը քիչ բան
է. եւ վատարկելու առիթը դիւրաւ ձեռք չ'անցնիր։

Առմսիկն իրեն նշան ըրաւ՝ որ լուէ, վասն զի սո-
խակը նորէն երգելու սկսած էր։ Բայց սրով հետեւ
գիշերը կը կոխէր, կոմսուհին քիչ մը ժամանակ ալ
մտիկ ընելէն ետքը՝ ակամայ ճամբայ ելաւ ու դէպ ի
դեղ սկսաւ երթալ։ Տիկնայք առջեւէն կը քալէին.
իսկ կոմսիկը հովիւ տղուն հետ ետեւ մնալով՝ սկսան
մէջերնին խօսիլ։ Ինծի կ'երեւայ որ, ըսաւ տղան, աի-
կինը դիւրաւ կրնայ թռչնոյ վանդակ մը հոգալ։

Խօսքը վանդակի մը մէջ փակուած սոխակի վրայ
է, պատասխանեց կոմսիկը. մայրս մեր պարտիզին ան-
տառներուն մէջ կ'ուզէ աս սիրուն թռչնոյն գեղե-
ցիկ երգը լսել։

Գեղջուկը քիչ մը ինք իրեն մտածելէն ետեւ՝
պարտիզին եւ մէջի ծառերուն ու թփերուն տեսա-
կին վրայ տեղեկութիւն ուղեց, եւ ետքը՝ Ար յու-
սամ որ, ըսաւ, ձեր պարտիզին անտառները կամաց
կամաց սոխակով կը լեցուին։ Իմ թռչնորս բարե-
կամներէս մէկը սոխակ բռնելու կերպը սորվեցուցած է
ինծի։ Միտքս դրածս անկարելի է որ կարող ըլլամ
աս շաբաթ կատարել, բայց խօսք կու տամ որ
ստուգիւ եկող շաբաթ ձեր պարտիզին արձագանգ-
ները սոխակներու երգերով հնչեն։ Մէյ մը հա-
րիւր ֆիորինը ձեռք ձգէի։

Առմսիկը հարցուց որ Հարիւր ֆիորինն ի՞նչ պիտի
ընես։

Ի՞նչ պիտի ընեմ, պատասխանեց տղան՝ հառա-

չելով մը, ո՛հ, աս ստակը իմ երջանկութեանս պատ-
ճառ կրնայ ըլլալ: Նայեցէք, Պարոնիկս, իմ հայրս
բանաւոր է. աս մօտերը առողջութիւնը շատ տկա-
րացաւ, եւ հիմա հիւանդ կը պառկի: Այսօր ճամբայ
ելայ՝ որ երթամ զինքը տեսնեմ ու հոգամ, որով-
հետեւ երկու տարի է որ մայրս մեռած է եւ տան
մէջ մարդ չկայ: Ես աս անտառին բերանն եղած կա-
լուածը վարձքի բռնող գեղացւոյն քովը մտած եմ, որ
հօրս ծանրութիւն չըլլամ: Ան ալ զիս իր այծերը
պահպանելու կը գործածէ. բայց ասով բան մը չեմ
վաստրկիր: Շատ անգամ ծառի մը տակ նստած եւ
իմ փոքր հօտս արածած ատենս՝ ինք իրենս կը
մտածեմ որ Աս գործքս՝ խելք ու միտք ունեցող
մարդու մը պատշաճ զբաղմունք չէ. կենդանի պահե-
լը երեւելի բան մը չէ: Յաճախ կու լամ եւ Աստու-
ծոյ կ'աղաչեմ որ ինծի օգնութիւն ընէ, որպէս զի
մեծնալէն ետեւ՝ կարող ըլլամ ընկերութեան օգտա-
կար անգամ ըլլալ:

Մեծ բաղձանք ունիմ արուեստ մը սորվելու, կա-
ռագործութեան շատ սէր ունիմ: Ար տեսնեմ որ
անտառին մէջէն կոշտ փայտ մը կտրելն ու անկէ գե-
ղեցիկ կառք մը շինելը՝ զարմանալի բան է: Շատ
անգամ ասօր վրայ ձեր կառքին անիւր շինող կա-
ռագործին հետ խօսեցայ եւ աղաչեցի որ զիս իրեն
աշկերտութեան առնէ: Բայց միշտ կը պատասխանէ
թէ Պէտք է որ յիսուն ֆիորին տաս. ասկից զատ
կ'ուզէ որ մաքուր զգեստ հագնիմ, եւ բաւական
ճերմկեղէն ալ ունենամ: Աստագործն աղէկ մարդ
է. բայց կ'ուզէ որ ամէն բան մաքուր ու կարգաւո-
րեալ ըլլայ. անպիտան զգեստներովս զիս քովն առ-
նել չ'ուզեր: Այսպէսով աշկերտութեան ու զգես-
տի համար հարկաւոր եղած ստակը հարիւր ֆիորինի
կը հասնի: Բայց ես ուսկից կրնամ այսչափ ստակ
գտնել: Հայրս բոլոր ունեցածն ինծի համար կ'ուզէ

դոհեւ. բայց ամէն ունեցածը չունեցածը ծախելու
ալ ըլլայ՝ չիկրնար հարիւր ֆիորին ճարել:

Տղան ասոնք խօսելու ատեն՝ աշուրներէն առատ ար-
ցունք կը թափէր: Մի լար, ըսաւ իրեն կոմսիկը՝ շար-
ժած ձայնով: Թէ որ ըսածներդ ստոյգ են նէ, ես քե-
զի կ'օգնեմ: Գնա, քու բարուցդ եւ հօրդ շքաւո-
րութեան վրայ դեղիդ ժողովրդապետէն վկայա-
կան մը բեր, ես քեզի համար կառադործին յիսուն
ֆիորին վճարելով՝ դքեզ իրեն քովն աշկերտ կը
դնեմ: Սոխակն առջի անգամ մեր պարտիզին մէջ
երգելուն պէս՝ աս ստակը կ'ընդունիս: Իսկ մնացած
յիսուն ֆիորինն ալ կը հոգանք: Բայց սոխակին մեր
պարտիզին մէջ երգելէն յառաջ՝ մէկու մը բան մը
չըսես պիտի: Ա'ռդեմ՝ որ ասով իմ սիրելի մօրս մէկ
յանկարծական ուրախութիւն ու զարմանք մը պատ-
ճառեմ:

Աս խօսակցութիւններով դեղ հասան: Առա-
գործը կառքին անիւք լմնցուցած էր, եւ ճամբայ
ելլելու համար ամէն բան պատրաստ էր: Կոմսիկը զկա-
ռադործը մէկդի առնելով՝ հարցուց որ Հովիւ տղան
կը ճանչնաս: Առադործը տղուն ըսածները հաս-
տատեց, եւ անոր բարի վարույքը եւ հօրը վրայ
ունեցած սիրոյն ու յարգութեան աղէկ վկայութիւն
տուաւ: Աս մօտերը դանուող տղոց՝ ամենէն խելօքն
է, ըսաւ. միանգամայն ազնուական սիրտ ու սուր
խելք ունի, շատ ալ աշխոյժ է: Շատոնցունէ զինքն
ինծի աշկերտ կ'առնէի, թէ որ իմ սեպհական վի-
ճակս թող տալու ըլլար. բայց յիսուն ֆիորինէն
պակասով՝ չեմ կրնար քովս առնել:

Կոմսուհին կառադործին ստակը տուաւ, եւ հո-
վիւ տղուն ալ առատ պարգեւ տալով՝ կառքը
մտաւ: Կոմսիկը ցած ձայնով մը իրենց գղեակին ա-
նունը տղուն զրուցելէն ետեւ՝ Եթէ որ սոխակը յա-
ջողընես բռնես նէ, ըսաւ, գաղտուկ գղեակը բեր.

ես յառաջագոյն պարտիզպանին կը զրուցեմ: Գուն իրեն գնա, անիկա քեզի գնելու տեղդ կը ցուցնէ:

Աս բտէլէն ետեւ կառքը մոնելով՝ մօրը քովը նստեցաւ: Կառավարն ուրախութեամբ մը փողը հընչեցուց, եւ ձիերուն զարնելով՝ սկսան երթալ:

Բ. Սոխակի Բոյնը:

Հովիւ տղան՝ որուն անունը Գէորգ էր, աճապարեց գնաց իր հօրը, թէպէտ եւ ատենն ուշ էր եւ գրեթէ երկու մըն ճամբայ պէտք էր ընել: Հօն հասած Ժամանակը՝ իր սիրելի հայրը վտանգէ դուրս եւ գրեթէ առողջացած տեսնելով՝ սաստիկ ուրախացաւ: Կոմսուհիէն առած ստրկովն երկրորդ օրը գնաց շիշ մը հին գինի, միս ու ճերմակ հաց գնեց, եւ ինքն անձամբ մսի ջրով ապուր մը եփեց, որն որ շատ մեծ օգուտ բրաւ խեղճ հիւանդին:

Հայրն այսպէս հոգալէն ետեւ՝ երրորդ օրը կանուխ ելաւ մօտաւոր անտառին նոյն տեղը գնաց, ուր որ երեք օր յառաջ սոխակին երգը լսած էր: Չորս գին աղէկ մը փնտռելէն ետեւ՝ վերջապէս ուռիի ծառի մը վրայ թռչնոյն բոյնը գտաւ, որուն մէջ հինգ գեղեցիկ ձագ կար: Անմիջապէս ասոնց հայրն ու մայրը բռնելու համար ասդին անդին զանազան դարձաններ դրաւ, եւ ինք դարձաւ իր հայրը հոգալու: Գէպի կէսօր նորէն անտառ եկաւ. եւ ի՜նչ ուրախութիւն ու յնձութիւն չգրաց՝ երբ որ երկու սոխակն ալ բռնուած տեսաւ:

Արդէն յառաջագոյն վանդակ մը պատրաստած ըլլալով՝ շուտ մը թռչուններն ու ձագերուն բոյնը մէջը դրաւ, ու բոլոր զօրութեամբ գէպի Սգեռն-Ֆելտի գղեական սկսաւ վազել: Պարտիզպանը կոմսիկին հրամանին համաձայն՝ զինքը շատ սիրով ընդունեցաւ, իրեն աղէկ կերակուր տուաւ ու գղեկին ընդարձակ պարտիզին մէջ պաշտօնաց: Գեղջուկ տղան

շատ զարմացաւ, երբոր տեսաւ ան գեղեցիկ ծառերով զարդարուած երկայն բարակ ճամբաները, ան տեսակ տեսակ սիրուն ծաղիկներով զարդարուած մարգագետինները, ան մարմարիոնէ շինուած աղնիւ ամաններն ու արձանները, վերջապէս ան ամէն գեղեցկութիւնները՝ զորոնք կարծես թէ բնութիւնն ու ճարտարութիւնը իրարու հետ մրցելով՝ հոն ժողված էին:

Ստուգիւ ամէն մէկ քայլին նոր նոր ու զարմանալի բաներ կը տեսնէր: Պարտիզին մէջտեղը սիրուն զով անտառակ մը կար, որուն մէջ միայնարան մը շինած էին՝ գրսի գին ծառի կեղեւներով պատած ու վրան յարդով գոցուած: Անկից քիչ մը հեռու պրդտիկ սահանք մը արուեստական ժայռի մը վրայէն իջնալով, խոխոջալով իր ականակիտ ալիքները՝ հազար տեսակ հոտաւետ ծաղիկներով զարդարուած մարգագետնոյն մէջէն կ'անցընէր, եւ միայնարանին առջեւէն կը սահէր կ'երթար: Ասիկա կոմսուհւոյն ամենէն սիրելի տեղն էր, եւ ամառուան բնակուլութիւնը գտնուած ատեն՝ գրեթէ օր չէր անցներ որ նոյն տեղը քիչ մը ատեն չկենայ:

Ասկից յիսուն քայլ հեռու՝ գետակին անդիի կողմը թանձր թփերու մէջ բարձր ուռի մը կար, ըստ ամենայնի ան ծառին նման՝ որուն վրայ Գէորգ սոխակին բոյնը գտած էր: Երբոր գիշերը կոխեց, հովիւ տղան գնաց բոյնը հոն տեղաւորեց, վանդակն ալ բանալով հայրն ու մայրը թող տուաւ, եւ ինք լռութեամբ ետ դարձաւ, գնաց պարտիզպանին քովը նոյն գիշերն անցուց:

Երկրորդ օրը Գէորգ առառուանց կանուխ ելլելով՝ պարտէզ գնաց, ուռիին քովի թփերուն մէջ պահուրտեցաւ: Անկից միտ դրաւ որ ձագերը սաստիկ պռուալով՝ անօթութիւններն կը յայտնէին: Քիչ մը վերջը տեսաւ որ հայրն ու մայրը ծառին վրայէն թռչը-

տելով՝ կը մօտիկնային եւ ձագերնուն կերակուր կը բերէին: Ասոր վրայ արտաքոյ կարգի ուրախանալով գնաց իր գործքին յաջողութիւնը կոմսիկին իմացուց:

Այնիւ, ըսաւ կոմսիկը՝ քաղցրութեամբ մը զէորդաց ուսերուն զարնելով, ճարպիկ տղայ մըն ես եղեր: Յիսուն ֆիտրինն արդէն քուկդ է. իսկ մնացած յիսուն ֆիտրինն ալ շատ չանցնիր կ'ընդունիս:

Ետքը գնաց քոյրերուն ալ իմացուց իր դիտաւորութիւնը, որ էր՝ իրենց սիրելի մօրն անուան օրը իրեն քաղցր զարմանք եւ ուրախութիւն մը պատճառել: Աղաչեց որ ամենեւին բան մը չըսեն: Իրենք ալ իրենց զրօսանաց համար տրուած ստրկէն քիչ մը բան բերելով՝ հովիւ տղուն խոստացուած յիսուն ֆիտրինը շուա մը ժողվեցին:

Գ. Քաղցր շարժանք:

Երկու օր օգը սաստիկ տխուր եւ անձրեւոտ ըլլալով՝ կոմսուհին պարտեղ չկրցաւ ելլել. երրորդ օրը, որ իր անուան օրն էր, ամէն կողմէն հիւրեր գալով՝ դղեակին մէջ մեծ խրախուճք եղաւ: Աերջապէս իրիկուան դէմ հիւրերը տեղերնին դացին:

Աս գեղեցիկ իրիկունը տան մէջ չնստինք, ըսաւ կոմսուհին իր զաւկներուն, եւ բոլոր օրն ունեցած աղմուկներնէս հանդէսը համար երթանք պարտեղը պտոյտ մ'ընենք:

Շատ սիրով, սիրելի մայր, ըսաւ որդին, եթէ կը հաճիս նէ՝ թեթեւ ընթրիքնիս ալ միայնարանին քովի ծառերուն տակն ընենք:

Կոմսուհին առաջարկութեան հաւանեցաւ, ուստի եւ ամէնքը մէկտեղ կամոց կամաց քալելով՝ դէպ ի միայնարանին կողմը կ'երթային: Օրիորդները շատ անգամ ածուներուն քով կենալով՝ ամենէն ընտիր ծաղիկներէն մէյմէկ փունջ կ'աղմեցին: Աերջապէս միայնարանն հասան, եւ ամէնքն ալ խոտեղէն նըս-

տարանի մը վրայ նստեցան: Գիշերն եկաւ հասաւ, լուսինը սկսաւ իր արծաթափայլ լոյսը ծառերուն ճիւղերուն մէջէն արձակել, եւ ճառագայթները գետակին ալիքներուն զարնելով՝ կարծես թէ ջրէն կրակ կ'ելլէր: Միայնարանին չորս կողմն ամաններով յամիկ եւ անոր նման ուրիշ ծաղիկներ շարուած էին, որոնք սքանչելի անուշահոտութիւն մը կը բուրէին:

Ի՞նչ երջանկութիւն է, սիրելի զաւկներս, ըսաւ կոմսուհին, որ քիչ մը յառաջ անցուցած աղմկալից օրերնէս ետքը այսպէս ձեզի հետ միացած՝ կ'ունենամ: Ստուգիւ աշխարհքիս խռովալից հաճութիւնները՝ աս իրիկուան քաղցր ուրախութեան քովը ոչինչ են: Ի՞նչ է թագաւորական սրահներուն շքեղութիւնը՝ բնութեան պարզ գեղեցկութեան քով: Ի՞նչպէս անհամ ու ձանձրանալի կ'երեւան երեւելի ընկերութիւններու մէջ եղած խօսակցութիւնները, երբ որ ընտանեաց մէջ եղած մտերմական խօսակցութիւններուն հետ կը համեմատուին:

Ամէնքն ալ աս խօսքին հաւանեցան եւ հաստատեցին որ իրենց սիրելի մօրը քովն ունեցած հաճութեան պէս՝ տեղ մը ունեցած չեն: Աս ըսելով՝ նորէն սրտանց իր անուան օրը շնորհաւորեցին, եւ իրենց սէրը, յարգութիւնն ու իղձերը նորօգեցին:

Սիրելի զաւկներս, ըսաւ կոմսուհին, միշտ բարի, համեստ ու բարեպաշտ եղէք, այնպէս՝ ինչպէս որ մինչեւ աս օրս էիք. ան ատեն երկրիս վրայ ամենեւին ուրիշ բանի բաղձանք չեմ ունենար, ան ատեն ստուգիւ կրնամ ինք զինքս ամենէն երջանիկ մայրը սեպել:

Կոմսուհին այսպէս խօսած ատեն՝ մէկէն ի մէկ կեցաւ: Ո՛հ, ի՞նչ կը լսեմ կոր, ըսաւ զարմանալով մը. աս երգը՝ սոխակի երգ չէ՞ մի: ... Չէ, անկարելի է. աս պարտիզիս մէջ սոխակ չիկրնար ըլլալ...: Բայց չէ, չեմ խարուիր կոր... ստուգիւ անտառ-

ներու սիրուն ու քաղցրաձայն երգչին ձայնն է. արդեօք ի՞նչ դէպքով հոս եկեր է:

Կոմսիկը բանը վեր ի վերոյ մը պատմեց: Տիկինն ուրախութենէն ինք իրմէ ելած էր: Զաւկրները գրկեց ու շնորհակալ եղաւ որ իրեն այսպէս քաղցր զարմանք եւ ուրախութիւն մը պատճառեցին:

Եւ ատեն կոմսիկը ճամբան հովիւ տղան հետ խօսածներն ու իրեն յիսուն փիորին պատրաստելին ալ պատմելով՝ Մի տհաճիր, սիրելի մայր, ըսաւ, որ մեր զբօսանայ համար մեզի տրուած ստրկին մէկ մասն աս ուրախութիւնը քեզի պատճառելու համար գործածել ուզեցինք. որովհետեւ մեր սիրելի մօրը ամենափոքր բաղձանքը կատարելու համար՝ յիսուն ոսկի ալ տալու ըլլայինք՝ քիչ էր: Ստոյգ է որ հովիւ տղան աս բոյնը քիչ ստրկով ալ մեզի կը բերէր, բայց աս գործքիս մէջ մեր գիտաւորութիւնը միանգամայն բարի գործք մ'ալ գործել էր, որուն կը յուսանք որ չես տհաճիր: Օր մը ան խեղճ տղան կրնայ ընկերութեան օգտակար մարդ մ'ըլլալ, եւ մեր յիսուն փիորինով իր երջանկութեան հիմը դրած կ'ըլլանք:

Ձեր ազնուական բնութեանն ու իմ փոքր բաղձանքս ալ կատարելու ունեցած փոյթերնուդ վրայ շատ ուրախացայ, պատասխանեց կոմսուհին: Ի վերայ այսօր ամենայնի կը խոստովանիմ որ աւելի եւս ուրախութիւն կը պատճառէ ինծի ձեր բարեսրտութիւնն ու խեղճ տղու մը ձեռք բռնելնիդ: Միայն թէ կը բաղձայի գիտնալ որ արդեօք ան բարիքն ընդունող տղան արժանի' է, որպէս զի չըլլայ որ մեր բարերարութիւնը գէշի գործածէ:

Եսոր վրայ ապահով կրնաս ըլլալ, սիրելի մայր, պատասխան տուաւ որդին. եւ կառագործին հետ բրած խօսակցութիւնը պատմելէն ետեւ՝ աս ալ աւելցուց թէ աւելի ապահով տեղեկութիւն մը առնելու հա-

մար գեղին ժողովրդապետին նամակ մը գրեցի, որուն արտաքոյ կարգի աղէկ պատասխան մ'ընդունեցայ: Եւ խօսքը լմնցուց ըսելով որ Աս վկայութիւններուն նայելով՝ կարծեմ թէ ստակնիս օգտակար բանի մը գործածած կ'ըլլանք:

Եւ, պատասխանեց կոմսուհին, ձեր պատրաստած յիսուն ֆիորինին վրայ՝ յիսուն ալ ես կ'աւելցընեմ, որպէս զի խոստացուած գումարն ամբողջանայ. երբ որ տղան ստակը տուն տանելու ըլլայ՝ կը յուսամ որ հայրն ու որդին այնչափ կ'ուրախանան, որչափ որ ես ձեր աս գեղեցիկ ու վեհանձն գործքն իմանալով ուրախացայ:

Ասանկով քիչ մ'ալ նոյն տեղը նստելէն եւ ընտանեկան խօսակցութիւններով թեթեւ ընթրիքնին ընելէն ետեւ՝ ուրիշին բարիք ընողին զգացած սրտի հաճութեամբ տուն դարձան:

Դ. Կարասիորձ:

Արկորորդ օրը առտուանց կանուխ կոմսիկը Գէորգը խուցը կանչել տուաւ, եւ խոստացած հարիւր ֆիորինը տուաւ: Տղան բարերարին ձեռքը ստէպ ստէպ պագնելով՝ իր շնորհակալութիւնն յայտնելէն ետեւ՝ արտօրնօք հօրը տունը վաղեց: Աղքատիկ խրճիթին մօտ հասաւ նէ՝ պատուհանէն տեսաւ որ հայրը խուցը չէ. ու ծխանէն ելած թանձր մուխը կը ցուցնէր որ խոհանոցը կերակուր կը պատրաստէ: Գաղտուկ խուցը մտաւ, եւ հարիւր ֆիորինը սեղանին վրայ կարգաւ շարեց: Երբոր հայրը ներս մտաւ, պզտիկ սեղանը բոլոր արծաթէ դահլիճներով ծածկուած տեսնելով՝ զարմանքէն քայլ մը ետ դնաց, ու վերջը խիստ ձայնով մը պոռաց. Ուստի՞ գտար այսչափ ստակը. չըլլայ որ գողցած ըլլաս:

Ահ, հայր, կրնաս կասկածիլ որ այնպիսի գործ մը գործած ըլլամ, պատասխանեց Գէորգ: Չէ, չէ:

Գիտես որ պղտիկ թռչուն մը մեր անտառին մէջ կ'երգէր. ուստի ան թռչունն ինծի աս ստաիր դրտնել տուաւ, եւ կամ թէ Աստուած նոյն թռչունն իբրեւ գործիք ձեռք առաւ՝ զիս երջանիկ ընելու համար. հաւատա որ այսպէս է:

Օ՛խ կը խաբես. ի՛նչ, պիտի հաւատցընես որ աս թռչունը կտուցովը ստակները բերած ըլլայ, եւ կամ բոյնին մէջը գտած ըլլաս:

Չէ, այնպէս չէ, ըսաւ աղան. Աստուած ինծի ուրիշ զարմանալի կերպով մը գտնել տուաւ: Եւ սկսաւ մանրամասն պատմել ի՛նչ կերպով ձեռք բերելը. որուն վրայ ծերը սաստիկ ուրախանալով՝ Աստուծոյ շնորհակալ եղաւ:

Շօրը առջի հոգն ան եղաւ որ որդւոյն պատշաճ զգեստ շինել աայ: Գերձակին, կօշկակարին ու ճերմրկեղէն շինողին՝ հարկաւոր եղած բաներն ապսպրեց: Գէորգ անհամբերութեամբ միշտ արուեստաւորներուն քովը կ'երթար կը նայէր որ երբ պիտի լմննայ: Երբ որ ամէն բան պատրաստուեցաւ, հայրը զինքն առաւ կառազործին տարաւ, եւ արուեստը սորվելու համար որոշուած ստաիր վճարելով՝ քովը դրաւ: Այսպէսով աղան երեք տարւան մէջ իր վարպետին պէս աղէկ ու ճարտար կառազործ մ'եղաւ:

Վարպետ ելլելէն քիչ մը ժամանակ ետքը՝ Գէորգ արուեստն աւելի կատարելագործելու համար ուզեց ուրիշ քաղաքներ պտրտիլ. բայց ճամբայ չելած՝ Սգեռնֆելտի գլեակը գնաց, որ նորէն մէյ մ'ալ շնորհակալ ըլլայ ընդունած բարիքին համար, եւ շինած գործքերը բարերարներուն առջեւ դնելով՝ ցուցընէ որ ընդունած շնորհքին անարժան չէր:

Ամմուհին, կոմսիկն ու աղջիկները զԳէորգ տեսնելով շատ ուրախացան: Ամմսիկն հետը երկայն խօսեցաւ, զանազան հարցումներ ըրաւ, եւ ընդունած ճիշդ պատասխաններուն վրայ զարմացաւ: Աերջը

մայրը մէկ կողմն առնելով՝ ցած ձայնիւ մը ըսաւ .
 Կ'ուզես նէ մէյ մը հարցընենք որ արդեօք ճամբոր-
 դութեան հարկաւոր եղած ամէն բանն ունի՞: Գէորդ
 շատ դժուարութեամբ յայտնեց որ դեռ շատ հար-
 կաւոր բաներ կը պակսին:

Որպէս զի աս երիտասարդն իր ճամբան ընէ, ը-
 սաւ կոմսուհին, պէտք է որ պատշաճ զգեստ հա-
 գած ըլլայ: Մեր օրերը թէ որ մէկը ուրիշի մը առ-
 ջեւ մաքուր ու նոր զգեստով չ'ելեր նէ, երեսը
 նայող չ'ըլար: Թող մեր դերձակն իրեն զգեստները
 շինէ: Լաւ, լաւ, աղաղակեցին օրիորդները, մենք ալ
 իրեն ճերմրկեղէնները կը պատրաստենք: Ես ալ իր
 քսակը կը հագամ, ըսաւ կոմսիկը:

Հատ աղէկ, սիրելի զաւկըներս, ըսաւ կոմսու-
 հին: Երբոր մարդ բարիք մը կ'ընէ, պէտք չէ միայն
 կէսն ընելով դո՛հ ըլլալ:

Այլ օրէն ետեւ՝ Գէորդ եկաւ գլեակը ներկայ-
 ացաւ վերջի հրաժարական ողջոյնը տալու համար:
 Ազնուական ընտանիքը զինքը մեծ սիրով ընդունե-
 ցան: Կոմսուհին զինքը քովը նստեցուց, եւ իրեն
 խրատ տուաւ որ աշխարհքիս մէջ ինչպէս պիտի վա-
 րուի: Ամէն անասի վտանգներէն զգուշացուց, քրիս-
 տոնէական պարտաւորութիւնները ճշգիւ կատարե-
 լու, գէշ ընկերներէ փախչելու, արուեստին եւ բոլոր
 գործառնութեանց մէջ պատուաւոր կերպով վարուե-
 լու, ձեռքէն եկածին չափ կարօտեալներուն օգնու-
 թիւն ընելու յորդորեց:

Գէորդ աս ամէն օգտակար խրատները մտադրու-
 թեամբ լսելէն ետքը՝ իր բարերարին ձեռքը պա-
 դաւ, եւ խոստացաւ որ անխրատները իբրեւ մօր խօս-
 քեր զգուշութեամբ կատարէ. իրեն նորէն շնոր-
 հակալ եղաւ, նոյնպէս կոմսիկին ու երկու օրիորդնե-
 րուն ալ իր շնորհակալութիւնն յայտնեց, եւ իրենց-
 մէ բաժնուեցաւ:

Աս դէպքերը պատահելէն վերջը խել մը տարի անցած էր, Սդեռնֆելտի կոմսիկը՝ երեսունուերկու տարւան ու մեծ աստիճանի պաշտօնակալ մ'եղած էր: Մէյ մ'ալ իր իշխանէն՝ որն որ Գաղղիայի դաշնակից էր. հրաման առաւ որ Նաբոլէոնի բանակին հետ գործող զօրքին մէջ մտնէ: Կոմսն անմիջապէս հնազանդեցաւ, եւ զանազան տեղեր շատ անգամ պատերազմներու մէջ մտնելէն ետեւ՝ վերջապէս հրաման ընդունեցաւ որ իր գնդովը մէկտեղ՝ Ռուսաստան երթալու բանակին հետ միանայ: Ճամբան՝ անամբաւ տէրութեան ընդարձակ անտապատներուն մէջ՝ Գաղղիայի եւ նիզակալիցաց բազմաթիւ ու քաջ բանակը թէ սաստիկ յոգնութենէն եւ թէ կռուելով եւ ուրիշ զանազան դիպուածներով հաղարաւոր մարդկորսնցուց: Այնչափ չլուծած վտանգներէ, աշխատութիւններէ, չքաւորութենէ եւ այնչափ արիւնալից պատերազմներէն ետքը՝ վերջապէս Նաբոլէոնի բանակը Մոսկաւ հասաւ:

Օգոստոսն ան հսկայածեւ մայրաքաղաքը, մէջի անհամար պալատները, հասարակաց շէնքերը, երեքհարիւր զանդակատունները տեսնելով՝ ուրախութեան աղաղակ մը փրցուցին: Ար յուսային որ զոնէ հոն յոգնութիւն կ'առնեն, եւ առատ կերակուր գտնելով՝ քաշած երկայն ու դժնդակ չքաւորութեան ու նեղութեան աեղ հատուցում մը կ'ընդունին: Սդեռնֆելտի կոմսն ալ ուրիշ զննուորներուն հետ նոյն յուսոյ վրայ էր: Բայց քաղաքն իրենց կարծածէն յոշափ տարբեր գտան:

Օգոստոս քաղաքին մէջ մտնելով՝ տեսան որ դրեթէ բոլոր բնակիչներն հեռացած էին, ճամբաներն անապատ դարձած, բոլոր պալատներն ու առանձնական տներուն մեծ մասը պարպուած էին, եւ այս ամե-

նայն՝ ահագին ու զարհուրելի դէպք մը կը գուշակէր: Մէյ մ'ալ կէս գիշերուան մօտ սաստիկ հրդեհ մըն է բռնկեցաւ, որ բոցեղէն ծովի մը կը նմանէր, եւ երկայն ժամանակ տեւելով աս ընդարձակ քաղաքն իր անբաւ դանձերովը լափեց մոխիր դարձուց. եւ ոչ մէկ ջրհան մը մնացած էր ան բոցերուն ընթացքն արգելելու, վասն զի թշնամին քաղքէն ելած՝ ատեն՝ ամէն բան մէկտեղ տարած էր: Բնակարանի ու կերակրոյ պակսութենէն զօրքն ստիպուեցաւ ետ դառնալու. բայց ի՞նչ դժբախտ դարձ. թէ Գաղղիացոցմէ եւ թէ նիզակակիցներէն հազարաւոր մարդիկ ահագին ձիւներուն մէջ կորսուեցան եւ կամ սովուն զոհ եղան: Անգամ մը մինակ մէկ գիշերուան մէջ երեսուն հազար ձիէն աւելի կորսուեցաւ: Սղեռնֆելտի կոմսին հրամանատարութեան տակն եղող զընդին բոլոր ձիերը մեռնելով՝ կոմսը ստիպուեցաւ սաստիկ մըրիկներու եւ պաղի ատեն ոտօք քալելու:

Եւտ անգամ խեղճ զինուորները՝ առանց ողորմելի գեղի մ'ալ պատահելու՝ մղոններով ճամբայ կ'ընէին. եւ երբ որ հեռուէն բնակութիւն մը կը տեսնէին, եւ կը յուսային որ հոն ապաստանարան մը եւ կտոր մը հաց կը գտնեն, ուրիշ բան չէին գտներ՝ բայց եթէ անբնակ ու անշէն աւերակներ, որոնց մէջ ուտելիք չըլլալէն զատ՝ ոչ գուռ եւ ոչ ալ պատուհան մը կը գտնուէր, այնպէս որ քիչ մը ատեն ալ մէջը չէին կրնար պատսպարիլ:

Աւաններուն ու գեղերուն մեծ մասն այրած էր, անոր համար դժբախտ զինուորները կը ստիպուէին շատ անգամ գիշերը ձիւնով ծածկուած երկրին վրայ անցընել: Աւտելիքի պակսութիւնն երթալով աւելի կը զգացուէր. օր մը կոմսը կտոր մը հաց առնելու համար ափ մը ոսկի տուաւ, եւ քանի մը օր վերջը աւելի ալ կու տար, թէ որ գտնէր: Ուրիշ ճար չկրնալով գտնել՝ սկսան ձիերը մորթել եւ անոնց

մտովը կերակրիլ. նոյն մահն վրայ աղի տեղ՝ վառօդ կը քսէին եւ ետքը կրակի վրայ քիչ մը խորովելով՝ կ'ուտէին: Խմած ջրերնին՝ ձեան հատերն էր, որ բերաններնուն մէջ կը հալեցընէին:

Ամսին մարդիկը բոլոր ճամբան թնդանօթներու, կառքերու կը պատահէին, որոնք իրենցմէ յառաջ դացող զօրքերը թող տուած էին: Հազարաւոր զինուորներու դիակներ գետինը փռուած մնացած էին. ձիւնը զիրենք իբրեւ անբաւ պատանքով մը դոցած էր: Իր զօրքերուն ալ մեծ մասը պաղէն թմբելով կորսուեցան, ոմանք ալ ասդին անդին ցրուեցան:

Ամսին յոժն երթալով կը նուազէր, ալ հազիւ կրնար քալել: Գղեակէն հեան առած ծառան՝ սափապուած էր Ռուսաստան չմտած՝ հիւանդանոցի մը մէջ թող տալ, եւ իրեն ծառայութեան համար ուրիշ զինուոր մ'առած էր, որն որ իր գղեակին քովի գեղէն էր, եւ իրեն շատ հաւատարմութեամբ ու սրտանց կը ծառայէր: Օր մը կոմսն իրեն ըսաւ. Գրիգոր, դուն քու կեանքդ ազատելու նայէ, իմ բանս բուսած է, ալ յառաջ չեմ կրնար երթալ:

Եւ զձեզ թող տամ, պատասխանեց հաւատարիմ ծառան, ամենեւին...: Ա'ուղեմ ձեզի հետ ապրիլ ու ձեզի հետ մեռնիլ:

Մէյ մ'ալ անդիէն խաղախներու գումարտակ մը տեսան, որոնք վազելով դէպ իրենց կու գային: Աոմսն ու իր ծառան մահերնին աչուրներնուն առջեւը տեսնելով՝ հոգինին Աստուծոյ յանձնեցին: Բայց աս կատաղի մարդիկ հերիք սեպեցին կոմսին վերարկուն եւ շքանշանն առնել, եւ ծառային ամենեւին չդաշնելով՝ ձիարձակ անկից ելան դացին: Անտարակոյս աւելի մեծ աւար մը ձեռք ձգելու յոյս ունէին: Գրիգոր իր վերարկուն հանեց տիրոջը տուաւ, ըսելով՝ Առէք իմ վերարկուս, տէր, ես առանց անոր կրնամ դիմանալ, որովհետեւ զրաութեան խստութիւնը կրե-

լու ձեզմէ աւելի վարժած եմ. եւ այսպէսով վերարկուն տիրոջը հագուեցուց : Բայց քիչ մը յառաջ երթալով՝ իրեն ուրիշ վերարկու մը գտաւ, որովհետեւ ճամբան մեռած մարդու դիակի մը հանդիպելով՝ անոր վերարկուն վրայէն հանեց հագաւ :

Անկարելի է որ, ըսաւ կոմսը, մինչեւ Զմլէնսք կարենանք հասնիլ, անոր համար կամ աջ կամ ձախ պէտք ենք դառնալ, գուցէ ճամբան մարդասէր գեղացիներու հանդիպինք, որ մեզի հիւրընկալութիւն ընեն :

Բոլոր զօրութիւններն մէկ ընելով՝ քիչ մը յառաջ գացին : Աւերջապէս քանի մը ողորմելի հիւղերով աւան մը հասան, որոնցմէ մուխ ելլելը տեսնելով, սկսան քիչ մը հոգի առնել եւ յոյս ունենալ որ հոն կրնան հանգչիլ : Բայց յոյսերնին պարապ ելաւ. որովհետեւ բնակիչներն՝ իրենց Գաղղիացիի զգեստը տեսածնուն պէս՝ վրանին հազարումէկ անէծքներ թափելով՝ դուռը երեսներնուն գոցեցին : Նոյն միջոցին ան ողորմելի խրճիթներուն մէկէն Պոլոնիացի Հրեայ մը դուրս ելլելով՝ իր լեզուաւր քանի մը խօսք խօսեցաւ, եւ հաց մը ու շիշ մը օղի ցուցնելով, նշանով կոմսին հասկըցուց որ եթէ աղէկ կը վճարէնէ՝ կրնայ առնել : Բայց կոմսը քովը ստակ չունենալով՝ զարնող ոսկի ժամացոյցը դրպանէն հանեց, զարնել տուաւ, եւ նշանով իմացուց որ հացին եւ օղիին տեղ նոյն ժամացոյցը կու տայ, միայն թէ վրան քիչ մը ստակ տայ : Իսկ Հրեան գլուխը շարժելով՝ սկսաւ երթալ : Ան ատեն խեղճ կոմսը՝ անօթութեանէն չմեռնելու համար՝ ստիպուեցաւ իր գեղեցիկ ժամացոյցը տալ : Եւ մէկ կողմը նստելով՝ հացն երկու բաժնեց ու ծառային հետ մէկտեղ կերան :

Ասանկով քիչ մը զօրանալով՝ ճամբանին շարունակեցին : Բոլոր գետերն ու լճերը սառած էին, որով ան ջրալից երկիրներն անցնելը քիչ մը կը դիւրիննար : Գիմացնին պզտիկ անտառ մը եկաւ,

որուն մէջ սաստիկ փոթորկէ բերուած ձիւնէն քիչ մը կրնային պատսպարիլ: Նոյն անտառին մէջ յառաջ երթալով՝ փոքր դաշտ մը հասան՝ ուր ամենեւին ձիւն չկար: Ծառան ուղեց կրակ վարել, բայց չոր խուլ չըլլալուն՝ չյաջողեցաւ: Անոր համար ցրտէն դողդողալով՝ սառած գետնին վրայ նստեցան: Ան ամայի տեղը ո՛չ մարդ եւ ո՛չ ալ բնակութեան հետք մը կար, եւ զարհուրելի լուծիւնը՝ միայն ազգաւաներու ձայնէն կ'ընդհատէր: Կոմսը լուռ կեցած՝ ակամայ իր տղայութեան գեղեցիկ օրերն ու իր հայրենի տունը կը յիշէր:

Ո՛հ, պուապ մէկէն, եթէ մարդ կարող ըլլար իր կենացը մէջ գլուխը դալիքները գիտնալ, ստուգիւ հանդարտ վիճակի մը յարգն աղէկ կը ծանշնար: Երբ որ ընտանեացս մէջ հանգիստս կը վայելէի՝ ո՞վ կը կարծէր որ օր մը այսպիսի ողորմելութեան մէջ պիտի գտնուիմ՝ մինչեւ պատառ մը հաց չունենամ, եւ ո՛չ քիչ մը կրակ՝ որ պաղէն ընդարմացած անդամներս տաքցընեմ: Բայց հիմա մայրս ի՞նչ կ'ընէ. անտարակոյս զիս մեռած կը կարծէ: Արդեօք զինքն առ աշխարհքիս մէջ անգամ մ'ալ տեսնելու մխիթարութիւնը պիտ'որ ունենամ: Աստուած իմ, գթախնձի, եւ զիս իմ ընտանեացս ծոցը դարձուր. իսկ եթէ կ'ուզես որ հոս մեռնիմ, քու շնորհօքդ իմ հոգիս առ ու դժբախտ մայրս ալ մխիթարէ: Աս ըսաւ, եւ արցունքները դեղին ու նիհարցած այտերուն վրայէն սկսան վազել:

Գլխովոր տիրոջը վիշտը տեսնելով՝ սկսաւ զինքը մխիթարել ու քաջալերել: Հոս կենալնիս աղէկ չէ, ըսաւ, վասն զի արիւննիս կը սառի. ու սկսան ճամշ բանին յառաջ տանիլ: Բայց կոմսը քիչ մը վերջը սաստիկ պաղէն քայլ մ'ալ առնելու անկարող եղաւ: Ան ատեն հաւատարիմ ծառան զինքը կռնակն առաւ, ու նոյն օրը եւ երկրորդ օրուան կէսն այնպէս

տարաւ: Բայց ողորմելոյն կօշիկներն անանկ մաշած էին՝ որ ձեան վրայ ոտուրներուն արիւնալից հետքերը կը տեսնուէին: Աւերջապէս ալ չկրցաւ յառաջ երթալ:

Իս բաւական յոգնութիւն առի, ըսաւ կոմսը, հիմա թող տուր որ իջնամ եւ ես ալ զքեզ տանիմ: Բայց ծառան յանձն չառաւ, բսելով՝ Գիշ մը անդին գեղ մը կայ. կամաց կամաց քայլելով դուք կրնաք հոն հասնիլ, իսկ եթէ որ զիս տանիլ ուզէք, երկուքնիս ալ կէս ճամբան կը մնանք: Ձեր կեանքն իմինէս աւելի պատուական է, ես մեռնելու ըլլամ՝ մեծ վնաս մը չ'ըլլար: Այաղաչեմ զիս հոս թող տուէք եւ դուք առանձին դացէք:

Ձէ, պատասխանեց կոմսը՝ սաստիկ սիրտն ելած, դուն քու կեանքդ ինծի համար վտանգի մէջ դրիր, իրաւունք է որ ես ալ քեզի օգնեմ: Թէ որ դուն ինծի հետ մնալ չուզէիր, յառաջապահներուն հետ ճամբայ ելած կ'ըլլայիր, եւ արդէն հիմա հանդիստ տեղդ հասած կ'ըլլայիր: Ես ալ քեզի կ'ըսեմ ան խօսքը՝ որ քիչ մը յառաջ դուն ինծի կ'ըսէիր. կամ մէկտեղ կ'ապրինք կամ մէկտեղ կը մեռնինք:

Օտառան միշտ կ'ընդդիմանար: Բայց կոմսը խրատութեամբ մը հրամայեց որ հնազանդի, եւ բռնեց զինքն ուսերուն վրայ առաւ:

Այս ժամի չափ քայլէն ետեւ՝ ճամբու մը վրայ հասան, որուն քովը երկու տուն կար: Գրիգոր վար իջաւ, կոմսն ալ գնաց դրան մէկը զարկաւ: Գեղացի կին մը պատուհանը բանալով վար նայեցաւ, բայց իրենց օտարականի զգեստը տեսնելով ներս գնաց, չուզեց աս երկու դժբախտներուն ապաստանարան մը եւ ոչ ալ կտոր մը հաց տալ: Կոմսն ու ծառան շատ սրտաշարժ խօսքերով կ'աղաչէին որ իրենց ողորմի, բայց մտիկ ընող չկար:

Ետանկով ստիպուեցան նորէն ճամբայ ելլել. բայց հազիւ քանի մը ոտք առած էին, մէկէն կոմսին զօ-

բութիւնը կտրեցաւ, ծնկուքներուն վրայ չէր կրնար կենալ, բոլոր անդամները սաստիկ կը դողդողային: Ա՛լ չկրնալով ինք զինքը ոտքի վրայ բռնել, ծառի մը տակ գլտորեցաւ ինկաւ: Հաւատարիմ ծառան զինքն իր թեւերուն վրայ առաւ եւ ուղեց տաքըրնէլ, բայց փուճ տեղ կ'աշխատէր, վասն զի խեղճներթալով աւելի կը գէշնար, բոլոր անդամները բըրտացած էին, երեսները կը քաշուէին: Ի վերայ այսր ամենայնի հոգին աւանդելէն յառաջ բոլոր իր վերջի զօրութիւնը մէկտեղ բերելով՝ ուղեց իր հաւատարիմ ծառային հետ քանի մը խօսք խօսիլ:

Բարեկամս, ըսաւ, ա՛լ մ'աշխատիր, ինծի համար բրած հոգդ պարապ է, ա՛լ ես պիտի մեռնիմ . . . : Գոնէ մեռնելու ատենս աս մխիթարութիւնը կ'ունենամ որ դուն գուցէ ողջ կը հասնիս քու ծննդեանդ տեղը: Մտիկ բռէ, Գրիգոր. թէ որ Սգեան-Փեւրի գղեական երթաս եւ մայրս տեսնելու ըլլաս, ըսէ որ Ռուսիայի սառցոյներուն վրայ զինքն յիշելով մեռայ, ըսէ նաեւ իմ քոյրերուս որ ամենէն մեծ ջաւս ան է որ զիրենք չտեսած կը մեռնիմ: Բայց միանգամայն ըսէ որ իբրեւ քրիստոնեայ կը մեռնիմ, եւ տղայութենէս վեր մաքիս ու սրտիս մէջ տնկած կրօնական զգածմունքներն աս բուռէս զիս կը զօրացնեն: Որովհետեւ մինչեւ հիմա միշտ հաստատուն վստահութեամբ զԱստուած փնտռեցի, կը յուսամ որ ինքն ալ ինծի կ'ողորմի: Ո՛հ, սրչափ կը բաղձայի որ մեռնելէս յառաջ եկեղեցւոյ խորհուրդները կարենայի ընդունիլ: . . . Մնաս բարով, Գրիգոր, մնաս բարով. վերջին բարեւս մօրս ու քոյրերուս տար. . . : Մնաս բարով . . . :

Զ. Անճանօթ բարերար ին:

«Այն վայրկենին գեղեցիկ սամուրէ մուշտակ հագած երեւելի մարդ մը բալխիլով հոնկից անցնելու

ատեն՝ զպաշտօնականն ու իր ծառան տեսնելով՝ բալ-
խիրը կեցուց, եւ դուրս ելլելով՝ իրենց մօտեցաւ :
Երբ որ կոմսին վերջին խօսքին մէջ Սգեռնֆելտի կոմ-
սուհոյն ու իր երկու աղջրկանց անունները լսեց,
զարմանալով աւելի քովերնին մօտեցաւ, եւ քաղցր
դէմքով մը զիրենք ողջունելով՝ զերմաներէն լեզուաւ
Գրիգորին հարցուց թէ Աս ողորմելի վիճակի մէջ
գտնուող պաշտօնականն ո՞վ է :

Իմ տէրս՝ Սգեռնֆելտի կոմսն է, պատասխա-
նեց Գրիգոր : Խեղճ պատանին արտաքոյ կարգի
տրտմութեան մէջ ըլլալով՝ աս խօսքէն զատ բան
մը չկրցաւ զրուցել :

Ազնուական Ռուսն աս լսելով՝ զիրենք բալխիրը
հրամցուց՝ առանց ուրիշ խօսք մ'ըսելու : Բալխիրը
դարձրնել տուաւ. կոմսին օգնեց վրան ելլելու, ինքն
ալ ելաւ քովը նստեցաւ : Գրիգորին ալ ըսաւ որ
կառավարին քով նստի : Ասանկով զիրենք առաւ
իր գեղի տունը տարաւ :

Բալխիրը հասարակ տան մ'առջեւ կեցաւ, որն
որ տրտաքուտ ամենեւին այնպիսի երեւելի մարդու
մը տուն չէր երեւար. ազնուական Ռուսը զիրենք տան
վարի դստիկոնը՝ գեղացւոց հասարակ բնակարաննե-
րուն նման խուց մը խոթեց նստել տուաւ, եւ պա-
տին մէջ ծածուկ շինուած դարան մը բանալով՝ ար-
ծաթէ թէյի աման մը հանեց, ինք անձամբ թէյ
եփեց, եւ հրամցուց ըսելով՝ Քիչ մը թէյ խմեցէք՝
որ տաքնաք. ես երթամ ձեզի նախաճաշ պատրաս-
տել տամ : Աս ըսելով դուրս ելաւ :

Վիչ մը ետքը նորէն եկաւ ու ըսաւ. Տեսնո՞ք իմ,
պէտք է որ հիմակու հիմա քիչով գոհ ըլլաք : Մա-
ռանս շատ հարուստ չէ, միայն քիչ մը որսի մօոյ
կտոր մը կայ եղեր, ան ալ իմ աս առտուան նախա-
ճաշէս աւելցած է. բայց կը յուսամ որ ախորժա-
կով կ'ուտեք :

Մէյ մ'ալ սպասաւոր մը ներս մտաւ, եւ բարակ ու ճերմակ սփռոց մը փռելէն ետքը՝ խորված միտ, ճերմակ հաց ու երկու շիշ Բորգոյի գինի բերաւ։ Սկաւառակները՝ բարակ յախճապակիէ էին, դաւաթ-ներն ու շիշերը՝ աղնիւ ապակիէ, իսկ դանակներն ու պատառաքաղները արծրթէ։ Վերջապէս ամէն բան յայտնի կը ցուցնէր թէ տանտէրը հարուստ մարդ մըն է։

Առանձն ու իր ծառան՝ շատ ժամանակէ վեր կերակրոյ պակսութիւն քաշած ըլլալով՝ երկայն բարակ հրամցընել չտուին, շուտ մը սեղանին գլուխն անցան, ախորժակաւ կերան. որուն վրայ աղնիւ հիւրընկալը շատ ուրախացաւ։ Ռուս Պարոնն ու կոմսը իր բարու հետ շուտով ընտանեցան. բայց տանտէրը իր հիւրը շատ հարցումներով շնեղեց, բաւական սեպեց միայն անունը, հայրենիքն ու որ խմբէն ըլլալն իմանալը։ Ետքը իր սպասաւորին հետ ռուսերէն խօսակցելով՝ խել մը բան ապսպրեց եւ ինք շուտով մը ելաւ գնաց։

Վառուորդ մը վերջը նորէն ներս եկաւ, քովերնին նստեցաւ, դաւաթ մը գինի լեցուց, եւ անոնց հետ մէկտեղ խմեց, ըսելով. Ամէն քաջ զինուորներուն կենդանութեան։ Ետքը վրան աւելցուց. Թէպէտ ես Աղէքսանդր կայսեր հպատակ եմ, բայց գիտցած եղէք որ ձեր բանակին դժբախտութիւններուն վրայ շատ կը ցաւիմ։

Աս խօսքս ըսելէն ետեւ՝ յանկարծ ոտք ելաւ դուրս գնաց, եւ դարձեալ ներս մտնելով՝ ռուսերէն լեզուաւ խել մը բաներ ալ հրամայեց սպասաւորին։ Բալխիրը միշտ դրան առջեւ կը կենար, եւ ձիերը լծուած ըլլալով՝ միօրինակ զանգակներով զարդարուած պարանոցնին կը շարժէին. ոտուրնին ալ անդադար ձիւներուն վրայ կը զարնէին։

Վերջապէս հիւրընկալը կոմսին ըսաւ. Անտարա-

կոյս ճամբուն սաստիկ աշխատութենէն յոգնած էք եւ հանգստեան հարկաւորութիւն ունիք, եկէք զձեզ քնանալու խցերնիդ տանիմ: Աս ըսելով ձեռքէն բռնեց շաւմարան մը տարաւ: Հոն սանդուղ մը ցուցընելով՝ ըսաւ. Պէտք է որ ասիկց վեր ելլենք. բայց ես առջեւէն երթալու եմ: Վերնայարկն հասնելով՝ դիզուած յարդերուն ու պատին մէջ նեղ ճամբայ մը մտան: Ազնուական Ռուսը նոյն ճամբուն դիմացը դրուած տախտակներէն մէկը վերցուց, որուն ետեւը ծածուկ դուռ մը կար: Երբ որ նոյն դռնէն ներս մտան, կոմսն ինքը ղինքը գեղեցիկ ու զարդարուն սենեակի մը մէջ գտաւ, որուն պատերն աղուոր կանաչ գորգերով եւ պատուհանները բարակ վարագոյրներով զարդարուած էին: Բազմոցն ու աթոռները, պահարաններն ու սեղանները մահակոնի փայտէ էին եւ ճարտար շինուած. փառաւոր կազմուած դրքերով լեցուն՝ փոքր գրատուն մ'ալ կար. պատին վրայէն գեղեցիկ մեծ հայելիներ եւ սիրուն նկարներ կախուած էին, անկողինն ալ ասուեայ վարագոյրներով էր: Աոմսն ասանկ տեղ պոսպէս ազնիւ սենեակ մը տեսնելուն վրայ զարմանալով՝ չորս դին նայելու տեսն՝ մէկէն աչքը հայլիին հանդիպեցաւ, եւ իր դեղին ու նիհարցած դէմքը, պատուած ու աղտոտ զգեստները տեսնելով՝ ամօթէն ետ ետ քաշուեցաւ: Տանտէրն աս բանս չիմանալու զարնելով՝ Պարոն, ըսաւ, աւասիկ ձեր սենեակը, մինչեւ որ աղէկ մը առողջանաք՝ հոս բնակեցէք: Շատ կը ցաւիմ որ խիստ հարկաւոր գործքերէ ստիպուելով՝ պէտք է որ զձեզ հոս առանձին թող տամ երթամ. բայց սենեկապանս քովերնիդ կը ձգեմ, ուղածնիդ իրեն հրամայեցէք, գերմաներէն չիգիտեր, բայց գաղիերէն բաւական կը խօսի: Առանց հոգ ընելու՝ ձեր տանը պէս կեցէք. տունս ու բոլոր մէջն եղածները ձերն է. դրատանս մէջ դառնուած դըր-

քերով կրնաք ձանձրութիւննիդ փարատել: Որսի երթալ կ'ուզէք նէ՝ ամէն բան պատրաստ է, աս կողմերս առատ որս կայ. սենեկապանս քաջ որսորդ է, զինքն ալ կրնաք միշտ մէկտեղ տանիլ:

Այսմը սրտանց շնորհակալ եղաւ. բայց միանգամայն քիչ մը վախ կը ցուցնէր որ չըլլայ թէ Ռուսի զօրքերն հոնկից անցնելու ատեն՝ իրենց նեղութիւն մը հասցընեն: Ամենեւին մի վախնաք, ըսաւ հիւրընկալը, խօսք կու տամ որ հոս՝ կայսրական պալատի մէջ եղածի պէս ապահով էք. մինակ ինձի խօսք տուէք որ մինչեւ դառնամ նէ՝ չէք երթար. ի դարձիս՝ հանգստութեամբ ու ապահովութեամբ հայրենիքնիդ դառնալու միջոցները կը հոգամ: Բայց թողութիւն ըրէք, ժամանակ չկայ պէտք է որ շուտով ճամբայ ելլեմ: Մնաք բարով: Աս ըսելով ելաւ գնաց:

Այսման ասանկ անծանօթ մարդու մը իրեն այսչափ մեծ սէր ու բարեկամութիւն ցուցնելուն վրայ չէր կրնար զարմանալէն դադրիլ: Ասիկա իրեն գաղտնիքի մը պէս կու գար. բայց սաստիկ յոգնած ըլլալով՝ զօրութիւն չունէր որ աս գաղտնիքին լուծումը գտնելու երկայն բարակ մտածէ: Շուտ մը փափուկ անկողնոյն վրայ պառկեցաւ, եւ անմիջապէս քունը տարաւ:

Ի. ԱՊՐԷԼԻՆ ԽՐՉՐԷԼԻՆ ՌԵՎ ՆԵՅՈՒՅՈՒԹ ԿԵՆԻՐ:

Այսմին քնացած ատեն՝ սենեկապանը շատ անգամ եկած գացած էր, նայելու համար որ արդեօք արթընցեր է: Վերջապէս արեւը մարը մտնելէն ետեւ ձայն մը լսելով՝ ներս մտաւ, եւ զինքն արթընցած գտնելով՝ յարգութեամբ բարեւելէն ետքը՝ ըսաւ: Ի՞նչպէս էք, Պարոն, հանդիստ քնացա՞ք:

Շատ աղէկ. կեանքիս մէջ ասանկ հանդիստ քնացած չունէի:

Եւ տառապանքս եմ, Պարոն: Հիմա ամէն բան պատրաստ է, վար ճաշի հրամայեցէք:

Սոմեր վար իջաւ, եւ աղէկ պատրաստուած սեղան մը դտաւ, որուն վրայ երկու հոգւոյ տեղ կար. ինք նստեցաւ, Գրիգորին ալ հրամայեց որ նստի: Բայց անիկա յանձն չէր առներ, հապա տիրոջը աթոռին ետեւը կեցած՝ կ'ուզէր ծառայել. Չէ, պէտք է որ դաս նստիս, ըսաւ կոմսը. մինչեւ հիմա դժբախտութեանս հաւատարիմ ընկեր էիր, ճախող օրերուս, թշուառութեանս ու նեղութեանս հաղորդակից եղար. պատշաճ է որ հիմա ալ երջանկութիւնս մէկանդ վայելես: Աս ըսելով՝ ղինքը նստեցուց: Սենեկապանին ալ ըսաւ որ դայ ինքն ալ նստի:

Ուսն երկայն ատեն աղաչել չտուաւ, շուտ մը հարկաւոր եղած բաները բերելով՝ սեղանն նստաւ: Ամէնքն ալ աղէկ ախորժակաւ կերան, խմեցին:

Բայց, զրուցէ ինծի, ըսաւ կոմսը՝ խօսակցութեան մէջ, աս աղնուական մարդն ո՞վ է, որ մեզի ասանկ ընդունելութիւն կ'ընէ եւ այսպէս մեծ սէր կը ցուցնէ:

Ո՛հ, շատ իրաւունք ունիք տէրս աղնուական կանչելու, պատասխանեց սենեկապանը. ստուգիւ շատ արդար, ինքն ու պատուաւոր մարդ մըն է. անունն է Պարոն Քոստովեանց. ինք կայսերական եւեմտից խորհրդական է, եւ երեք տարի կայ՝ որ զօրաց պաշար հոգալը վրան առած է: Հասարակօրէն Բեդերսպուրկ կը բնակի. աս տունս անոր համար գնած է որ աս կողմերս դործք մ'ունեցած ատեն՝ պատրաստ իջեւան ունենայ: Բայց պատերազմի ժամանակ ըլլալով՝ պատշաճ չսեպեց տունը բոլորովին նորոգելը. միայն շտեմարանին մէջ պզտիկ ու վայելուչ խուց մը շինեց ու կըցածին չափ ծածուկ պահեց, որ արշաւանաց ատեն թշնամիէն ապահով ըլլայ: Չեմ կրնար խմանալ որ ինչպէս զձեզ հոն բնակեցուց, որովհետեւ կ'ուզէ որ դադարուկ մնայ: Բայց

աւելի անոր կը զարմանամ որ զիս հոստեղս ձգեց՝ որ-
պէս զի զձեզ աղէկ հոգամ. որովհետեւ զիս իրմէ ա-
մենեւին չէր բաժներ: Ինծի մասնաւորապէս յան-
ձնեց որ իմ տիրոջս պէս ձեզի ծառայեմ, եւ ամէն
բանի մէջ իմ տիրոջս պէս հնազանդիմ: Երթալէն
յառաջ ուղեց անձամբ տեսնել որ հարկաւոր եղած
բաներն ամէնն ալ կան:

Աղանէն ելելէն վերջը՝ սենեկապանը հրաման
ուղելով՝ դուրս ելաւ: Այս ժամ վերջը ետ դար-
ձաւ. Պարոն կոմս, ըսաւ, կարծեմ հանգչելու հար-
կաւորութիւն պիտ'որ ունենայք. ամէն բան պատ-
րաստ է. թէ որ կ'ուզէք՝ հրամայեցէք խցերնիդ տա-
նիմ: Աս ըսելով՝ կոմսը սենեակը տարաւ:

Այն գիշեր կոմսը հանգիստ քնացաւ. երկրորդ
օրը առտուանց սենեկապանն իրեն բարակ կտաւէ
մաքուր ձերմրկեղէն եւ տան մէջ հագնելու զգեստ
բերաւ. ու առջի օրուան պէս իր ամէն հրամաններն
ու ակնարկութիւնները ճշդիւ կը կատարէր:

Ասանկով կոմսն աս իր առանձնութեան մէջ
երջանիկ ու հանգիստ կեանք մը կը վարէր: Ինք ու
Գրիգոր Աստուծոյ անդադար գոհութիւն կու տայ-
ին, որ զիրենք ողորմելի եւ զարհուրելի վիճակէ ու
մահուընէ ազատելով, հոն ասանկ խաղաղ ու հան-
դարտ տեղ մը բերաւ: Ժամանակը պարապ չանցը-
նելու համար կոմսն ինք զինքը կարդալու տուաւ,
ու խցին գրատան մէջի կրօնական, պատմական,
ճամբորդութեանց ու գրագիտութեան գրքերը կը
կարդար, նաեւ շաբաթը մէյ մը լրագիր կ'ընդունէր,
որով քաղաքական գէպքերուն վրայ ալ տեղեկու-
թիւն կ'ունենար:

Օտարականք երբեմն երբեմն որսի ալ կ'ելլէին.
սենեկապանը միշտ հետերնին կ'երթար: Գեղացիք
անոնց անցնիլը տեսնելով, կոմսը՝ իբրեւ Պարոնին
փութիմ բարեկամը՝ մեծարանօք կ'ողջունէին, եւ մեծ

յարգութիւն կը ցուցնէին: Պարոն Քոստովեանց երբեմն կոմսին նամակ կը գրէր, բայց միշտ ծառային ուղղելով: Գրած նամակներն հասարակօրէն կ'արձկ'ըլային, եւ միշտ կոմսին առողջութեան վրայ տեղեկութիւն կ'ուղէր. միանգամայն Շատ չ'անցնիր կուգամ, բսելով՝ զինքը կը մխիթարէր:

Ասանկով ձմեռը, գարունն ու ամառն անցան: Ստուգիւ առ ժամանակը՝ կոմսին ու Գրիգորին շատ երկայն եկած պիտի ըլլայ: Բայց ան զարհուրելի ու ձախող պատերազմին նեղութիւններէն ու աշխատութիւններէն փնասած առողջութիւննին տեղն եկաւ. եւ կամաց կամաց նորէն զօրութիւն ստացան:

Ը. ՄԷԼՈՒԹԻՒՆ:

Աշնան իրիկուն մը Պարոն Քոստովեանց մէկէն ի մէկ եկաւ. երեսին վրայ խիստ մեծ ուրախութիւն ու զուարթութիւն մը կը տեսնուէր: Վաղելով կոմսին խուցը գնաց, զինքն ուրախութեամբ գրկեց ու ըսաւ. Պարոն Կոմէ, ձեր երկայնժամանակեայ դժբութենէն ազատելուդ երջանիկ լուրը բերելու կուգամ: Որովհետեւ հիմա պատերազմող բանակները Գերմանիա Էլզա գետին քովն են, անոր համար ես ալ մեր բանակին պաշար գտնելու հոգը Գերմանացուոց յանձնելով՝ սրտիս կանչած տեղը վաղեցի եկայ: Ուստի ինչպէս մինչեւ հիմա տունս եւ բոլոր ունեցածս՝ այսպէս ասկէ ետքը ես ալ բոլորովին ձերն եմ, ամէն կերպով ձեզի ծառայելու պատրաստ կեցած եմ: Շատ կը բաղձամ որ հանգստութեամբ հայրենիքնիդ դառնաք: Ինծի կ'երեւայ որ ամենէն աղէկն ան է որ մէկտեղ Բեդերսպուրկ երթանք. հոնկից ծովով Համպուրկ կրնաք երթալ, եւ անկէ՝ դիւրաւ ձեր գղեակը կը հասնիք. ասկից զատ շատ կը բաղձամ կրնա ու որդիքներս ձեր առջեւն հանելու. մանաւանդ որ չեմ կրնար թողուլ որ այս-

պէս երկայն ճամբորդութեան մը հարկաւոր եղածնե-
րը չունենալով՝ ճամբայ ելէք: Պէտք է որ ձեր աս-
տիճանին համաձայն զգեստ, կառք, ձեանք եւ ու-
րիշ հարկաւոր բաները հոգամքայց հոս գտնելն ան-
կարելի է. միայն Բեդերսպուրկ կրնանք հոգալ:

Այնուական ու վեհանձն մարդ, կանչեց կոմսը,
ձեր ինծի բրած բարիքները չափն ու սահմանն ան-
ցուց: Չեմ գիտեր որ ի՞նչ բանով այսպիսի սիրոյ ար-
ժանի կը գանուիմ: Ստուգիւ ինծի պէս օտարական
ու անձանօթ մարդու մը ցուցուցած արտաքոյ կարգի
սէրերնիդ՝ խելքէ վեր բան մըն է:

Ի՞նչ կը զրուցէք, պատասխանեց Պարոն Քոսլո-
վեանց, բրածս այնչափ մեծ եւ արտաքոյ կարգի բան
մը չէ, եւ ոչ շնորհակալութիւն ընելու պարտք ու-
նիք. որովհետեւ բոլոր բրածներս պարտքս էր, ա-
նոնցմով երախտագիտութեան պարտքս կատարեցի:

Չեմ հասկընար ի՞նչ երախտագիտութիւն, ի՞նչ
պարտք կ'ուզէք ըսել, կրկնեց կոմսը. կ'աղաչեմ
բացայայտ խօսելիք. ամենեւին չեմ յիշեր չէ թէ միայն
ձեզի փոքր ծառայութիւն մ'ընելս, հապա եւ ոչ
երբեք զձեզ տեսնելս կամ ձեզի հետ խօսիլս:

— Ստուգիւ չէք յիշեր...: Շնորհք ըրէք հոս քովս
նստեցէք ու մտիկ ըրէք: Բոլոր ունեցածս չունեցածս
ձեզի պարտրկան եմ. իմ հիմակուան երջանիկ վի-
ճակիս հիմը դնողը դուք էք:

Կոմսը զարմացած երեսը կը նայէր, եւ գլուխը շար-
ժելով՝ ըսածին վրայ ունեցած տարակոյսը կը ցուցնէր:

Պէտք մէկ օր մը աղքատ տղու մը հարիւր ֆիո-
րին պարգեւ չտուիք, հարցուց Պարոն Քոսլովեանց:

— Այսպիսի մեծ ողորմութիւն ընելս չեմ յիշեր:

— Ի՞նչ. շատ կը զարմանամ. բայց դոնէ ձեր մօրը
ծննդեան տարեդարձին օրը՝ աղքատ հովիւ տղու մը
բերած սոխակի երգելն անտարակոյս կը յիշէք:

— Հրամար էք, աղէկ կը յիշեմ. խելացի տղայ մըն

էր եւ շատ յոյս կու տար: Կառագործութիւն սորվեցաւ, եւ վարպետ ելլելէն ետեւ՝ Գաղղիա ու Գերմանիա պտըտելու գնաց: Բայց անկից վերջը վրան բան մը չլսեցի. չեմ գիտեր որ ինչ եղած է:

— Ես կրնամ վրան տեղեկութիւն տալ: Ան աղքատ տղան՝ մեծ գործարանի մը տէր, վաճառական, սեղանաւոր, եւ Բեդերսպուրլի մէջ տէրութեան ելեւմտից խորհրդական եղած է . . . : Ան մարդն է՝ որն որ ձեզի հետ կը խօսի . . . : Եւ որովհետեւ Քոսլով անուամբ հողակալական երկիր մը գնած է, անոր համար անունը Քոսլովեանց է:

Ինչ կ'ըսէք. կարելի բան է որ դուք բլաք, պուռաց կոմսը՝ զարմացած ու ուրախացած, եւ աշուրներն արցունքով լեցուեցան: Ասոնք ինչո՞ւ յառաջագոյն չբռնէք: Աս ըսելով գիրիը նետուեցաւ:

Առջի անգամուն տեսնուելուս՝ ամէն բան ձեզի յայտնելն անկարելի էր, պատասխանեց Պարոն Քոսլովեանց. Ժամանակ չունէի: Չէի կրնար ձեր եւ իմ բաղձացածիս պէս՝ ամենայն ինչ մեկնել, շուտով ծամբայ ելլելու ստիպուած բլալով: Գարձեալ զձեզ այնպիսի տկարութեան մէջ գտայ, որ չէիք կրնար երկայն բարակ պատմութեանս միտ դնել, եւ սաստիկ այլայլութեան դիմանալ: Ուստի ինձի պատշաճ երեւցաւ որ շնորհակալութիւնս ձեզի յայտնելն ուրիշ ատենուան մը թողում: Տեսայ որ դուք զիս չէք ճանչնար. ես ալ ստուգիւ զձեզ չէի ճանչնար՝ թէ որ դուք ձեան վրայ մեռելի պէս պառկած ատեննիդ՝ Սդեռնֆելտի դղեկին անունը տուած, կոմսուհւոյն ու քոյրերնուդ յիշատակն բրած չըլլայիք: Աստուծոյ շնորհակալ կ'ըլլամ ինձի այսպէս առիթ տալուն համար՝ որ իմ բարերարիս ծառայութիւն մ'ընեմ:

— Ես Պարոն Քոսլովեանց վերջին անգամ Սդեռնֆելտի դղեակն երթալէն ետեւ՝ անցուցած կեանքը պատմեց: Գերմանիայի ու Գաղղիայի շատ անուանի

քաղաքները եւ նաեւ Լոնտոն արուեստս բանելէն վերջն, ըսաւ, վերջապէս Ռուսաստան եկայ: Ամէն տեղ ամենէն անուանի վարպետներուն քով կը մտնէի. այնչափ հոգ չէի ունենար որ աւելի ստակ առնեմ, որչափ անոր որ աւելի աղէկ սորվիմ եւ արուեստիս մէջ կատարելագործ ուիմ: Ճամբորդութեանս մէջ երկաթագործներու, դարբիններու, թամբագործներու, եւ գեղեցիկ կառք շինելու համար հարկաւոր եղած ուրիշ արուեստաւորներու երեւելի գործատանց ալ այցելութիւն կ'ընէի. եւ աս տեսակ արուեստագէտներու հետ միանալով՝ հետս անոնցմէ քանի մը հոգի առած՝ Բեդերսպուրկ եկանք: Տեսայ որ պտըտած քաղաքներուս մէջ շինուած գեղեցիկ կառքերուն պէս կառք չինող արուեստաւոր չկայ հոս, եւ անոր համար հարուստներն ու մեծամեծները մեծ ծախքով դրսի երկիրներէն կառք բերել կու տան: Ուստի յուսալով որ հոս բախտս կը գտնեմ, միտքս դրի որ հաստատուիմ: Իսկզբան քաջ կառագործի մը քով մտայ: Թէպէտեւ վարպետս գերմաներէն կը խօսէր, բայց ես պարապ ժամանակներս ռուսերէն սորվելու ետեւէ կ'իյնայի: Քիչ մը ատեն անցնելէն ետեւ՝ հետս եկող արուեստաւորներուն հետ միանալով՝ յանձն առի անանկ կառք մը շինելու՝ որն որ թէ գեղեցկութեան եւ թէ արուեստին կողմանէ՝ Լոնտոնի մէջ շինուածներէն ետ չմնայ: Աստուծոյ յաջողելովը՝ ակնկալութենէս աւելի աղէկ եղաւ. անանկ որ շատ հմուտ ճանչցողներ մանրամասն քննելով շատ աղէկ վկայութիւն տուին:

Ասոր վրայ ամէն կողմանէ վարպետիս կառք կ'ապրտարէին, անանկ որ քիչ ատենուան մէջ արուեստանոցն եռապատիկ ու քառապատիկ մեծցրնելու ստիպուեցաւ. զիս ալ գործաւորներուն գլուխ դրաւ ու ռոճիկս աւելցուց: Քիչ մը վերջն ալ հետը զուող ըրաւ: Այսպէսով բաւական ստակ ժողվեցի: Քանի

մը տարի ասանկ անցընելէն ետեւ՝ վարպետս տա-
րիքն առած ըլլալով ու տղայ ալ չունենալով՝ գործ-
քէ բոլորովին ետ քաշուիլ ուզեց, ուստի գործա-
տունն իրմէ զնեցի եւ սկսայ ճարտարութեան աս
ճիւղն ամէն կերպով յառաջացընելու ջանալ. եւ
յաջող ելք ունենալով՝ աւելի մեծ գործքերու ձեռք
ղարկի: Քիչ մը ժամանակ անցնելէն ետքը՝ իմ աղ-
գակիցներէս հարուստ վաճառականի մը միամօր աղ-
ջըկանը հետ կարգուեցայ:

Երբ որ Գաղղիայի ու Ռուսիայի մէջ պատերազմ
բացուեցաւ, զօրքին հարկաւոր եղած պաշարին մէկ
մասն հոգալը վրաս առի: Այսպէս աշխուժութեանս
ու ճշդութեանս վրայ շատ գոհ ըլլալով՝ զիս տե-
րութեան ելեւմտից խորհրդական ըրաւ, ազնուակա-
նի պատուանուն տուաւ, եւ Ս. Աննայի ասպետու-
թեան կարգին առաջին աստիճանը շնորհեց:

Աոմսը շատ հաճութեամբ եւ ուրախութեամբ մտիկ
ընելէն ետեւ՝ երբոր պատմութիւնը լմնցաւ նէ, ը-
սաւ. Աստուած ձեզի արտաքոյ կարգի ձիրքեր տըւ-
ած է. նաեւ պղտիկութեան ատեննիդ երբոր այծ
կ'արածէիք, ձեր երեւելի քանքարները եւ մանաւանդ
գործունեայ ու աշխոյժ ըլլալիդ կ'երեւար. ան ատե-
նէն կը գուշակէինք որ օր մը մեծ մարդ պիտ'որ ըլլաք.
բայց ըսածներնիդ բոլոր ակնկալութիւններնէս վեր է:
Երանի՜ թէ ամէն ծնողք եւ դաստիարակք ջանային
որչափ կարելի է տղոց բնական տրամագրութեանցը
միտ դնել, որպէս զի անոնց զարգացման կարենան
պատշաճ կերպով նպաստել: Երանի՜ թէ ամէն մարդ
ձեզի պէս Աստուծոյ ընդունած ձիրքերն աղէկ գործ-
ածելով՝ ձեզի պէս բոլոր կենացը մէջ ժիր ու
գործունեայ ըլլար, եւ արդարութեան ու առաքի-
նութեան ճամբէն դուրս չելլէր: Գուք ինչ գործքի
որ ձեռք զարկիք՝ յանուն Աստուծոյ սկսաք. Աստուած
ալ ձեզի օգնական եղաւ եւ գործքերնիդ օրհնեց:

Անանկ է, ըսաւ, Պարոն Քոստովեանց, Աստուած ինծի շատ օգնեց. բիւր անգամ շնորհակալ եմ իր բարերարութեանցը: Բայց աս գտած մեծ բախտիս մէջ՝ աւելի անոր վրայ ուրախ եմ, որ ողորմելի տղոց կրնամ օգնութեան հասնիլ, քան թէ իմ տղոցս երջանկութեան վրայ: Միշտ միտքս ըլլալով ան կարօտութիւնը՝ որուն մէջ ծնայ, թէ՛ հոս իմ երկրորդ հայրենիքս եւ թէ՛ բուն իմ հայրենեացս մէջ կը ջանամ ողորմելի տղոց ձեռք բռնել եւ արուեստ մը սորվեցընել, որ աղէկ արուեստաւոր ըլլալով՝ երջանիկ եւ հայրենեաց օգտակար ըլլան: Ան տղաք՝ որ աղքատ ծնանելով իրենց ձեռքն ու բարի վարմունքովն ապրուստնին ճարելու կը հարկադրին, հասարակօրէն աւելի յաջողութիւն կը գտնեն քան թէ մեծատանց տղաք՝ որոնք իրենց ծնողաց հարստութեանցը վրայ վստահանալով՝ աղէկ չեն կրթուիր, պատշաճ ուսմունքներն ու արուեստ սորվելու ետեւէ չեն իյնար, եւ ի վախճանի կարօտութեան ու ողորմելութեան մէջ կ'իյնան: Շատ հարուստ վաճառականներու տներ տեսայ, որ միայն տղոց կրթութեան պակսութենէն ինկան անանկացան: Ասոր հակառակ տեսայ նաեւ շատ աղքատ ծնողաց որդիք, որ իրենց մտօքն, աշխատութեամբն ու բարի վարքովը՝ անուն հանեցին եւ մեծ հարստութեան հասան: Բայց պատիւն ու հարստութիւնն ըստ ինքեան ընդունայնութիւն են, եւ ան ատեն միայն օգտակար կ'ըլլան երբոր ընկերին բարիք ընելու կը զործածուին:

Պարոն Քոստովեանց քիչ մը լռեց ու ետքը սիրտը շարժած ըսաւ. Աշխարհքիս մէջ մինակ բանի մ'ալ կը բաղձայի՝ որ երջանկութիւնս կատարեալ ըլլար. բայց չեղաւ: Ո՛հ, անգամ մը հայրս տեսած եւ իրեն ցուցուցած ըլլայի թէ ան բարի սկզբունքները՝ որ միտքս տպաւորեց՝ անպտուղ չեղան: Պզտիկ հասակէս ամէն կերպով Աստուծոյ սէրն ու երկիւղը

որտիս մէջ տպաւորեց : Միշտ ղիս գպրոց կը խրկէր ,
 [Թէպէտ տան մէջ մեծ կարօտութիւն ունէր ինծի :
 Թէպէտ ինչք չունիմ , բայց զքեզ առանց ժառան-
 գութեան չեմ ձգէր , բայտ օր մը : Հիմա սորվածներդ
 եւ իմ հայրենի օրհնութիւնս քեզի բաւական ժա-
 ռանգութիւն է : Գործքով ալ տեսայ ըսածին ճշմար-
 տութիւնը : Բայց շատ կը ցաւիմ որ իրեն փոխա-
 րէն մը չկրցայ հատուցանել : Շատ անգամ իրեն
 ստակ կը խրկէի , անգամ մը նաեւ մինչեւ հայրե-
 նիքս գացի զինքը տեսնելու համար . բայց դժբախ-
 տութեամբ ուշ հասայ . մահն արդէն զինքն յափըշ-
 տակած էր : Սակայն կը յուսամ որ Աստուած կը
 հատուցանէ իրեն երկինքը՝ ինչ որ ինք երկրիս վրայ
 ինծի ըրաւ :

Ասոնք ըսելէն ետքը՝ Պարօն Քոսլովեանց լռեց ,
 եւ աս յիշատակներէն լեցուած աչուրները սրբեց :

Թ. Հայրենի գաւառաւ :

Երկրորդ օրը Պարօն Քոսլովեանց՝ կոմսին հետ
 դէպ ի Բեդերսպուրկ ճամբայ ելաւ . Գրիգորն ու սե-
 նեկապանն ալ հետերնին էին : Ճամբորդութիւննին
 շատ յաջող ու զուարճալի եղաւ , եւ կոմսին կարծա-
 ծէն շատ շուտ Ռուսիայի մայրաքաղաքն հասան :

Պարօն Քոսլովեանց իր ազնուական հիւրն ուղ-
 ղակի իր տունը տարաւ , որն որ շատ գեղեցիկ էր
 եւ պալատի կը նմանէր , ու զինքը մեծ հաճութեամբ
 եւ ուրախութեամբ իր ամուսնոյն ու զաւակներուն ներ-
 կայացուց : Տիկինը՝ շատ անգամ էրկանը բերնէն
 Սքեռնֆելտի տան ու կոմսին վրայ մեծամեծ գովու-
 թիւններ լսած եւ իմացած ըլլալով որ իրենց հարբս-
 թեան ու երջանկութեան հիմը դնողն ան է , ինք
 իրմէ ելած՝ ինչպէս սէր ցուցնելէն եւ ինչպիսի ընդ-
 ունելութիւն ընելէքը չէր գիտեր : Նոյնպէս զաւկը-
 ներն ալ , որոնց ծանօթ էր կոմսին անունը եւ սո-

խակի բոյնին պատմութիւնը, չորս կողմը ժողովուած՝
ձեռուրները կը պագնէին, եւ ամէն կերպով իրենց
սէրն ու յարգութիւնը կը ցուցնէին:

Ճամբորդութեան յոգնածութենէն հանգչելէն ե-
տեւ՝ տանաւերը կոմսին գլուխն եկածները եւ զինքն
ինչ կերպով գտնելը պատմեց: Ամէնքն ալ մտադրու-
թեամբ մտիկ ըրին, եւ իրենց բարերարին քա-
շած նեղութիւններուն վրայ ունեցած ներքին ցաւ-
երնին յայտնելէն ետեւ՝ հիմա զինքը տեսնելով
զգացած ուրախութիւննին ալ ցուցուցին:

Այնուական ընտանեաց առաջին փոյթն եղաւ կոմ-
սին աստիճանին պատշաճ եղած զգեստներն ու ձեռ-
մկեղէններն հոգալ: Դուք, բաւական քոսովեանց,
երկու անգամ ինծի զգեստ հոգացիք, իրաւունք է
որ ես ալ հիմա ձեզի հատուցում ընեմ: Իսկ տիկինը
կը զրուցէր. Ինչ որ ձեր մայրն ու քոյրերը՝ մարդա-
սիրութեան համար իմ էրկանս ըրին, նոյնը պէտք է
որ հիմա ես ալ երախտագիտութեան համար ձեզի
ընեմ:

Իձեպէտ եւ կոմսը կ'ուզէր ձմեռ չեկած՝ ճամբայ
ելլել եւ հայրենիքը դառնալ, բայց զանազան պա-
րագաներ վրայէ վրայ գալով՝ ստիպուեցաւ բոլոր
ձմեռն հոն անցընել, եւ հազիւ կրցաւ դարնան Բե-
զերսպուրիէն ելլել:

Ճամբայ ելլելուն առջի իրիկունը՝ Պարոն Քոսլու-
վեանց կոմսն առաւ իր կառքերուն կայարանը տա-
րաւ, եւ ճամբորդութեան ազուոր կառք մը պար-
գեւ տալէն ետքը՝ ծիծաղելով մ'ըսաւ. Վր տեսնէք
ինչպէս Աստուծոյ խրկած դժբախտութիւնները միշտ
հետերնին բարիք ունին: Տարիներով յառաջ պա-
տահած դժբախտ դէպք մը, Սգեռնֆելտի ճամբուն
վրայ անիւներնուդ կոտորիլը՝ այս օրուան օրս ձեզի
նոր կառք մը կը հոգայ: Լծուելու ձիերն ապսպրուած
են, Համպուրի հասածնուդ պէս՝ երեւելի վաճառա-

կանի մը քով պատրաստ կը գտնէք: Աս ըսելով նոյն վաճառականին անուէն ու տեղն իմացուց:

Երթալու օրը Պարոն Քոսլովեանց՝ կոմսին ձեռքը ոսկւով լեցուն քսակ մը դրաւ: Իրարմէ զատուելնէս յառաջ, ըսաւ կոմսը, հարկ կը սեպեմ՝ ձեր ինծի ցուցրցած վեհանձնութեան ու ազնուականութեան համար իմ խորին երախտագիտութեանս ցոյցքերը նորոգել: Հաւատացէք որ աս երախտագիտութեան բոցը՝ միայն իմ կենացս հետ կարող պիտի ըլլայ մարիլ: Միայն թէ զուցեցէք թէ ինչ եղանակաւ կը բաղձաք որ ձեր ինծի համար մինչեւ այս օրս բրած ծախքը վճարեմ:

Ասոր խօսքը մի՛ ընէք, պատասխանեց Պարոն Քոսլովեանց: Նոյն ստակն աղքատ գերդաստաններու օգնութեան գործածեցէք, մանաւանդ այնպիսի տղոց՝ որոնք արուեստ մը կ'ուզեն սորվիլ ու միջոց չունին: Աղքատաց տուածնիս՝ փոխանակադիր մըն է, որն որ մեզի անդիի աշխարհքը կը վճարուի:

Բոլոր ընտանիքը մինչեւ նաւ՝ կոմսին հետ մէկտեղ դացին: Պարոն Քոսլովեանց սիրով ողջագուրեց իր հին բարերարը. իր ամուսինն ու որդիքն ալ մերձաւոր ազգականէ մը բաժնուելու պէս՝ ցաւով բաժնուեցան: Նաւը խարիսխը վերցուց. բայց խել մը ժամանակ հայրը, մայրն ու որդիքը դեռ երթաք բարովի նշանները կը շարունակէին, եւ ան իրենց երջանկութեան հիմը դնող ազնուական մարդուն կենդանութեանն ու յաջողութեանը համար եռանդագին խնդրուածներ կը մատուցանէին:

Սոման առանց փոքր դժբախտութեան մը իր դղեկին մերձակայ քաղաքը հասաւ: Հոն իմանալով որ ծնողքը զինքը մեռած կը կարծեն, պատշաճ համարեցաւ զանոնք յառաջագոյն իր գալստեան պատրաստել: Ուստի Ստեօնֆելտի քովի կալուածքին տիրոջ տունը դնաց, որն որ իրեն աղայութեան բա-

րեկամբ տեսնելով՝ մեծ ուրախութիւն ունեցաւ։ Քիչ մը խօսելէն ետեւ՝ որոշեցին որ ասան տիկինն ու իր քոյրերը Սդեռնֆելտի գղեակն երթան, եւ ամենայն կարելի զգուշութեամբ կոմսուհին եւ իր աղջիկներն աս ուրախալի լրոյն պատրաստեն։

Երբոր պատշաճ ատենին կոմսը գղեակն եկաւ, կոմսուհին ինքիրմէ ելած՝ պլլուեցաւ սիրելի որդւոյն՝ որուն վրայ այնչափ ժամանակէ վեր անդադար կուլար կ'ողբար, նոյնպէս աղջիկներն ալ սիրելի եղբայրնին տեսնելով՝ ուրախութեան աղաղակներով օգը կը հնչեցընէին։ Բոլոր երեսները զուարթացած եւ ամենուն աշուրները քաղցր արցունքներով լեցուած էին։ Երբ որ ուրախութեան առջի սաստկութիւնն անցաւ, ամէնն ալ կոմսին աղաչեցին որ իր ձախորդութեան ու զարմանալի աղատութեան պատմութիւնն իրենց պատմէ։ Կոմսը խնդիւրքնին կատարեց, եւ գլխաւորաբար այնպիսի կենդանութեամբ նկարագրեց ան պղտիկ խեղճ հովուին սէրն ու երախտագիթիւնը, որն որ անանկ մեծ հարստութեան հասած էր, որ ամենուն սիրտը սաստիկ շարժեցաւ։

Ստուգիւ, ըսաւ ներկայ ըլլողներէն մէկը, մեծ երախտագիտութեան օրինակ, որն որ շատ քիչ կը դանուի, եւ պէտք է մարդկութեան ամօթովը խոստովանիլ՝ որ քիչ մարդ կայ որ իր բարերարին երախտագէտ սիրտ ունենայ։

Աս մտածութիւնը զմեզ երբեք պէտք չէ արգելել ձեռքերնէս եկած բարիքն ընելու, պատասխանեց կոմսուհին. որովհետեւ թէ որ բրածներնուս հատուցումն աս աշխարհքիս մէջ ընդունելու չըլլանք՝ անդիի աշխարհք ստուգիւ կ'առնենք։

Յ Ե Ն Կ

Ա. ԱՂԱԿՆԻ, ԿԱՄ ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՁՔՆ ՈՒ ԶԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԻՃԸ

Ա. Բարեսրառութիւն :	1
Բ. Աղանին բարի օրինակ :	3
Գ. Ընկերութիւն :	6
Դ. Երկու ուխտաւորք :	9
Ե. Աղատութեան միջոց :	14
Զ. Աղատութիւն :	18
Է. Ձիթենւոյ ճիւղ :	24

Բ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎՈՒՏՍԸՆ, ԿԱՄ ԶԱՐ ԸՆԿԵՐ- ՆԵՐՈՒ ՎՆԱՍԸ :

Գ. ՇՈՒՆ, ԿԱՄ ՀԱՆԱՏԱՐԾՈՒԹԻՒՆ :

Դ. ՍՈՒԱԿ, ԿԱՄ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. Հովիւ աղայ :	49
Բ. Սոխակի բոյնը :	54
Գ. Քաղցր զարմանք :	56
Դ. Կառապործ :	59
Ե. Ռուսաստանի արշաւանք :	62
Զ. Անծանօթ բարերար մը :	68
Է. Կոմսին՝ խրճրթին մէջ անցուցած կեանքը :	72
Ը. Մեկնութիւն :	75
Թ. Հայրենիք դառնալը :	81

